Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

Газета 1918 йил 21 июндан чиқа бошлаган

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети ва Министрлар Советининг органи

№ 274 (20. 242) • 1988 йил 27 ноябрь • якшанба Баҳоси 3 тийин.

ЕВРОПА МАМЛАКАТЛАРИ, АҚШ ВА КАНАДА ПАРЛАМЕНТЛАРИ РАИСЛАРИНИНГ «ЕВРОПА КЕЛАЖАГИ ЙЎЛИДА ҲАМКОРЛИК» КОНФЕРЕНЦИЯСИ ҚАТНАШЧИЛАРИГА

Шу қадар мўътабар анжуман мамлакатлар ва халқлар тақдирининг давримиз учун хос бўлган ўзаро алоқаси ва бир-бирига боғлиқлигини англатади. Европаликлар муштарак манфаатларининг ўсаётганлиги асрлар давомида орттирилган бой сиёсий тажриба билан бирга коллектив ёндашувларни ишлаб чиқиш, биргаликда ечимлар излаш эҳтиёжини вужудга келтирди.

Хельсинки жараёни ҳам худди шу негизда пайдо бўлди. Ниҳоясига етаётган Вена учрашуви шу жараённинг барча йўналишларида — сиёсий, ҳарбий, иқтисодий, экологик, гуманитар йўналишларда мазкур учрашув қатнашчилари бўлган барча мамлакатлар ўртасида ўзаро яхши қўшничиликнинг қўшимча имкониятларини яратиши ва бизнинг тасаввур этишимизча, «Умумий Европа хонадони» ғояларини рўёбга чиқариши керак. Бу эса халқлар ҳаётини бойитишга, уларнинг ҳарбий-сиёсий мухолифликдан холи келажагини гарантиялашга, қуролланиш даражасини пасайтиришга, ҳамкорлик имкониятларини тўлароқ очишга имкон беради.

Европа мамлакатлари, АҚШ ва Канада халқ вакиллари органларининг олий раҳбарларига анжуманни ўтказишда муваффақият ҳамда келажакда ҳамкорликни самарали давом эттиришларини тилайман.

М. ГОРБАЧЕВ.

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ Ф. МИТТЕРАН БИЛАН УЧРАШУВИ

25 ноябрь куни Кремлда М. С. Горбачев Франция Республикасининг Президенти Ф. Миттеран билан учрашди. Бу эзгу ният, рўйростлик ва ўзаро ишонч руҳида ўтган, бир-бирини анчадан бери биладиган икки раҳбар ўртасидаги кўлами кенг, концептуал ва айни вақтда конкрет суҳбат бўлди.

Ф. Миттеран ичига совет-француз экипажи тушган космик кемани учиришда иштирок этиш учун Бойқўнғирга бораётганлиги туфайли, иккала ҳамсуҳбат қуйидагиларни таъкидладилар: Ер атрофидаги фазода узоқ давом этадиган биргаликдаги парвоз кашшофлари бўлган Совет Иттифоқи ва Франция инсон фаолиятининг энг муҳим ва истиқболли соҳаларида самарали халқаро ҳамкорликни йўлга қўйишга сезиларли ҳисса қўшмоқдалар. М. С. Горбачев ва Ф. Миттеран парвоз муваффақиятли ўтади ва Совет-Франция ҳамкорлиги тараққиётида янги босқич бошланаётганлигининг рамзи бўлади, деб умид билдирдилар.

Шу муносабат билан М. С. Горбачев қуйидагиларни таъкидлади: космос тинчлик макони, тинч ҳамкорлик майдони бўлиб қолиши керак. Ф. Миттеран бу фикрга тўла қўшилди. Ҳамонки қуролсизланаётган эканмиз, деб таъкидлади у, демак, янада такомиллашган қуролларга ҳожат йўқ. Совет Иттифоқининг космик фазодаги муваффақиятлари, жумладан, куни-кеча «Бўрон»нинг муваффақиятли парвози, «Ариан» ракетаси юзасидан Франция ўтказаётган ишлар шундан далолат бериб турибдики, деб таъкидлади Президент. Ер атрофидаги фазони тинч тадқиқ этишда куч-ғайратларни бирлаштириб, жуда кўп нарсаларга эришса бўлади. Буни ҳисобга олиб, Франция космосдаги ҳарбий ишларда ўзининг расмий иштирок этишига қарши чиқди.

Ҳозирги учрашув, деб таъкидлашди ҳамсуҳбатлар, 1985 йилда биз бошлаган самарали мулоқотнинг давомидир. Ўшанда биз, деб таъкидлади М. С. Горбачев, Франция-Совет муносабатларининг йўли ва истиқболини тўғри белгиладик. Таассуфки, кейинчалик биз онда-сонда учрашдик. Ф. Миттеран, бу фикрга қўшилиб, иккала давлат раҳбарларининг ҳамжиҳатлигини фақат давом эттирибгина қолмай, балки уни активлаштиришга ҳам интилаётганлигини айтди. Бундан буён мунтазам тарзда, йилига бир марта олий даражадаги Совет-Франция учрашувларини ўтказиб туриш тўғрисида, шунингдек, иккала мамлакат ташқи ишлар министрларининг тез-тез алоқа боғлаб туришлари тўғрисида келишиб олинди.

Европада, жаҳонда ишларимиз қалай, қаёққа қараб кетяпмиз ва қай таҳлитда ҳаракат қилишимиз ва ҳамжиҳат бўлишимиз лозим? Иккала мамлакат раҳбарлари уларнинг сўнгги учрашувидан кейин ўтган даврдаги воқеалар ривожини концептуал тарзда идрок этиб, ана шу масалани муҳокама қилишди.

Ф. Миттеран айтдики, инсоният кўп жиҳатдан Совет Иттифоқи ва шахсан М. С. Горбачевнинг куч-ғайрати туфайли яна ҳам барқарорроқ тинч давр сари ҳаракат қила бошлади, мазкур даврда инсоният устувор ҳарбий лойиҳалардан воз кечиб, иқтисодий ва социал тараққиётга кўпроқ эътибор бера олади. Айни вақтда у яна ҳам яхлит дунё сари одимламоқда. Бу — мураккаблигига етарлича баҳо бериш лозим бўлган жуда катта жараёндир. Агар қуролсизланиш хусусидаги музокаралар муваффақиятли борадиган бўлса, бу жараён илгарилаб кетаверади. Жаҳон ҳамжамиятидаги барча мамлакатларнинг иқтисодий ва социал равнақи ишининг муваффақияти эса, одамлар эрки соҳасини ривожига ҳам ёрдам беради. Ҳозир масала ана шу жараёнларнинг муваффақиятини таъминлаш учун нима қилиш лозимлиги хусусида бормоқда, деди Президент.

М. С. Горбачев Ф. Миттеран хулосаларига қўшилиб, ҳозирги вақтда ҳодисаларга кенг назар ташлаш ниҳоятда муҳимлигини таъкидлади. Дарҳақиқат, биз, истаганимиздек тез бўлмаса ҳам, аммо ҳарқалай яна ҳам барқарорроқ тинч давр томон ҳаракат қилмоқдамиз. Бу, аввало, шу сабабдан содир бўлмоқдаки, халқлар жаҳонни яхшилик сари ўзгартиришга, тинч-тотув яшашни, ҳамкорлик қилишни ўрганишга астойдил интилмоқдалар. Омманинг кайфияти сиёсатга таъсир ўтказмоқда. Шу боисдан ҳам қуролсизланиш соҳасида, СССР билан АҚШ ўртасидаги муносабатларни яхшилашда силжиш бўлди. Европадаги давлатлар бир-бирларига пешвоз чиқа бошладилар. Бу ерда, жуда катта тажриба соҳиби, муштарак бебаҳо маданий мерос эгаси бўлган ана шу кўҳна доно қитъада, айни вақтда умумий фалокатлар ва таҳликалар жабрини тортаётган ана шу қитъада янги муносабатларнинг нишоналари пайдо бўлмоқда. Бошқача айтганимизда, объектив эҳтиёжларнинг халқлар хоҳиш-иродаси билан ҳамда сиёсатчилар онгидаги фалсафий ўзгаришлар билан қўшилиши дунёнинг ўзгаришига олиб келмоқда.

Дарҳақиқат, деб сўзини давом эттирди М. С. Горбачев, биз яна ҳам ягона, яна ҳам ўзаро боғлиқ дунё сари ҳаракат қилиб бормоқдамиз. Аммо, айни вақтда ҳар бир халқ, ҳар бир мамлакат ўз қадриятларига, ўз маданияти ва анъаналарига содиқ бўлиб қолади. Дунёнинг ўзаро боғлиқлиги инсоният учун умумий бўлган ҳарбий, экологик ва бошқа хавф-хатарларнинг мавжудлигида ҳамда умумий эҳтиёжларнинг, масалан, халқлар манфаатлари йўлида, барча мамлакатларнинг тараққиёти манфаатлари йўлида фан-техника революцияси ютуқларини ўзлаштириш эҳтиёжи борлигида намоён бўлмоқда. Агар давлатлар ўз сиёсатларида халқлар ўз ихтиёрлари билан танлаб олган йўлга содиқликларини ҳақиқатда намойиш этсалар, агар улар баъзи халқлар Ер юзига худонинг иноятни билан келгану, баъзилари эса тасодифан келиб қолган, деган фикрдан холи бўлсалар, худди ана шундай ҳолда жаҳоннинг ҳамжиҳатлик йўлидаги тараққиёти, объектив тақозо этилган ўзаро боғлиқлик афзалликларининг рўёбга чиқиши жадаллашади. Бу ўринда, «қайта қуриш» сўзини ишлатмоқчи эмасман, лекин эндиликда халқаро муносабатларни янгилаш зарурлигига аминман.

Суҳбатдошлар қуйидаги умумий хулосани таъкидладилар: олға қараб муваффақиятли ҳаракат қилмоқ учун сўнгги вақтда ўзини намоён этган барча ижобий нарсаларни ривожлантириш, аввало, бошланган музокаралар жараёнини давом эттириш керак. Теран мулоқот зарур, деди М. С. Горбачев, аммо бу мулоқотга қарама-қаршилик эмас, балки ўзаро аҳдномаларга интилиш; бир-бирига таънадашном бериш эмас, балки янги ғояларни таққослаб кўриш хос бўлиши лозим. Бундай мулоқот ишончни юзага келтиради, ишонч эса барча соҳаларда тараққиётнинг омили бўлиб қолади. Совет Иттифоқида, деб таъкидлади М. С. Горбачев, Франция ва унинг Президенти билан мулоқотни қадрлайдилар. Франция тажрибаси, унинг юксак сиёсий маданияти ҳозирги дунёда янги муносабатларни қарор топтиришнинг муқаррар омилидир.

Европа мавзусида атрофлича фикр алмашинди. Сиз, деди Президент Миттеран, умумевропа хонадони ғоясини илгари сурдингиз. Ажойиб ибора! Аммо бу ғояни алоқалар, айирбошлашларни кўпайтириш, ҳамкорлик потенциалини кенгайтириш негизидагина рўёбга чиқариш мумкин. Бу ўринда гап барқарорликни, мудофаа потенциалларининг етарлича бўлишини таъминлаш, имкони борича энг қуйи даражадаги ҳарбий мувозанат ўрнатиш тўғрисида бормоқда, албатта. Амалда бутун Европани қамраб олган ва кучқудрати ошиб бораётган интеграция жараёнларини ҳам худди ана шу нуқтаи назардан ҳисобга олиш лозим. Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгаши билан Европа Иқтисодий ҳамжамияти ўртасида расмий муносабатларнинг ўрнатилиши ана шу омилнинг ифодаси бўлди. Совет Иттифоқининг «Эврика» лойиҳасида иштирокининг мақсадга мувофиқлиги тўғрисида Ф. Миттеран айтган фикр ҳам худди ана шу йўсиндадир.

Учрашув олдидан. ТАСС—ЎзТАГ телефотоси.

М. С. Горбачев Европадаги ҳамкорлик истиқболи ва йўналишлари хусусида Президент ёндашувига қўшилди. Мен, деди у, ана шу соҳада биз Франция билан актив ҳамкорлик қилишимиз мумкинлигини кўриб турибман. Асосийси —айирбошлашларни кенгайтиришдир. Европа ихтиёрида жуда катта интеллектуал, иқтисодий, маданий потенциал, анчагина ресурслар бор. Агар буларнинг ҳаммаси бирлаштирилса, қитъа ривожланишнинг янги босқичига чиқиш имкониятига эга бўлади. Европа ўз қиёфасига эга бўлиши керак ва эга бўлади, у жаҳон сиёсатида ўз ролини ўйнаши керак ва ўйнайди.

Айни вақтда, мулоқотнинг интернационал руҳда бўлишига асосланиш лозим. Халқаро майдонда ҳаракат қилаётган шахслар кўп ва уларнинг бирортаси ҳам жаҳон сиёсатидан четда ва айниқса, унинг пастқамликларида қолиб кетмаслиги керак. Бундай реал шароитларда БМТнинг роли ва мавжуд муаммоларни коллектив бўлиб кўриб чиқиш ва ҳал этиш бошқа формаларининг роли айниқса ортади.

Суҳбат қуролсизланиш жараёнининг ҳозирги босқичида СССР ва Франция устун жиҳатларининг ўхшашлигини тасдиқлади. Иккала томоннинг фикрича, ракета ҳужумидан мудофаа шартномасига риоя этилган ҳолда 1989 йилнинг бошларида СССР ва АҚШ стратегик ҳужум қуролларини қисқартириш тўғрисидаги битимнинг имзоланиши марказий вазифа бўлиб турибди.

Президент Миттеран стратегик ҳужум қуроллари тўғрисидаги музокараларда сезиларли силжишга эришилган муайян босқичда Франция бу музокараларда қатнашади, деб таъкидлади. М. С. Горбачев ядро қуролсиз дунё тўғрисидаги ғояни илгари сурмоқда, деб уқтирди Президент. Бу романтик ғоядир! Агар ушбу ғоя амалга ошириладиган бўлса, ажойиб иш бўлур эди. Мазкур вазифани ҳал этиш учун Геркулесдек паҳлавоннинг меҳнати талаб этилади, албатта.

М. С. Горбачев Совет Иттифоқи АҚШ билан музокараларнинг ворисийлигини сақлаб қолиш ниятида эканлигини айтди, бу барчанинг муштарак манфаатларига мос бўлиб тушади. Биз ядровий қуролсизланиш соҳасидаги ўз ишимизни авж олдирар эканмиз, Қўшма Штатларга нисбатан, гарчи АҚШда шу ҳақда баъзан гапиришаётган бўлса ҳам, ҳийла-найранг ишлатмоқчи эмасмиз. Бундай иш тутиш сийқаси чиққан йўлдан бориш бўлур эди. Ихтиёримизда катта амалий ишлар бор. Биз 1989 йилда стратегик ҳужум қуролларини 50 процент қисқартириш тўғрисида шартнома тузиш имконияти борлигини кўриб турибмиз. Қийинчиликлар бор, албатта, булар аввало ракета ҳужумидан мудофаа тўғрисидаги шартномага риоя қилинишига, кемаларга жойлаштириладиган қанотли ракеталарга тааллуқлидир. Бошқа масалалар ҳам бор, лекин уларнинг ҳаммасини ҳал этса бўлади.

Шундан кейин Совет Иттифоқи билан Франция Европадаги қўшинлар ва оддий қурол-яроғларни қисқартириш муаммосига биринчи даражали аҳамият бераётганликлари таъкидланди. Совет томонининг фикрича, амалий тарзда оддий қурол-яроғларни қисқартириш ва Европада ишонч ҳамда хавфсизликни мустаҳкамлашнинг янги тадбирлари тўғрисида музокараларни Вена учрашуви иши якунланиши биланоқ ташқи ишлар министрларининг иштирокида бошлаш мумкин бўлур эди. Шундан кейин бирмунча муддат ўтгач, Европадаги барча мамлакатлар, АҚШ, Канада давлатлари ва ҳукуматлари бошлиқларининг учрашувини ўтказиш мақсадга мувофиқ бўлур эди. Биз, деди М. С. Горбачев, ана шу ғоя музокаралар бошланганидан кейин орадан икки йил ўтгач, ишларнинг аҳволини кўриб чиқиш тўғрисидаги Франциянинг таклифига зид эмас, балки уни тўлдиради, деб ҳисоблаймиз. Тажриба шундан далолат бериб турибдики, деб таъкидлади совет раҳбари, принципиал масалалар хусусидаги музокаралар, айниқса, қуролсизланиш хусусидаги музокаралар, уларга олий ёки юқори сиёсий даражада омил бахш этилганида, муваффақиятли бўлиб чиқади.

Ф. Миттеран бу фикрга қўшилиб, оддий қуролларни қисқартириш муаммоси, Европада таркиб топган номутаносибликни бартараф этиш Франциянинг Европадаги сиёсатида биринчи ўринда турибди, деди. Франция томони ана шу масалалар хусусидаги музокаралар иложи борича тезроқ бошланишини астойдил истайди.

Табиийки, икки томонлама Совет — Франция муносабатлари масалаларига кўп эътибор берилди. Иккала томон ўтган йиллар мобайнида, анчагина хайрли ишлар қилинганини, аммо мавжуд имкониятлар, жумладан, иқтисодий алоқалар соҳасидаги имкониятлардан ҳали тўла фойдаланилмаётганини таъкидлади. Яна ҳам активроқ ҳамкорликни йўлга қўйиш, биргаликда кўпроқ ишлаш керак, деб айтди президент. Иқтисодий ҳамжиҳатлик, атроф-муҳитни муҳофаза этишга алоқадор айрим янги ғоялар муҳокама қилинди.

М. С. Горбачевнинг келгуси йили Парижга ташрифига қадар навбатдаги олий даражадаги Совет — Франция учрашуви сиёсий мулоқотни ривожлантиришда янги босқич бўлибгина қолмай, ҳар иккала мамлакат ва халқ ўртасидаги муносабатларни ривожлантиришда салмоқли конкрет қадам сифатида ҳам нишонланиши учун ана шу ва бошқа ғояларни томонлар конкрет тарзда ишлаб чиқадилар, деб келишиб олинди.

Франция Республикасининг Президенти Францияда Буюк француз революциясининг 200 йиллиги қандай нишонланиши ҳақида сўзлаб берди. М. С. Горбачев Совет Иттифоқида ҳам ана шу сана кенг миқёсда нишонланади, деди. Аввало биз, ана шу революцияга ва унинг цивилизациямиз тарихида ўйнаган ролига муносиб баҳо бермоқчимиз. Шу фурсатдан фойдаланиб, биз француз халқига, Францияга ҳурмат туйғумизни ҳам изҳор қиламиз, албатта.

Учрашув якунида М. С. Горбачев билан Ф. Миттеран мазкур учрашув мазмунидан мамнуният изҳор этдилар ва Франция билан Совет Иттифоқи ўртасидаги ҳамкорлик соҳаларини ҳар томонлама кенгайтиришдан иккала томон ниҳоятда манфаатдор эканлигини яна бир карра тасдиқладилар.

* * *

М. С. Горбачевнинг Ф. Миттеран билан яккама-якка суҳбати икки соатдан кўпроқ давом этди. Шундан кейин бу суҳбатга министрлар — Франция расмий делегациясининг аъзолари ва уларнинг совет ҳамкасблари қўшилдилар.

Совет томонидан суҳбатда КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР ташқи ишлар министри Э. А. Шеварднадзе, бошқа расмий кишилар қатнашдилар.

Франция томонидан суҳбатда давлат министри, ташқи ишлар министри Р. Дюма, Ф. Миттеранга ҳамроҳ бўлган бошқа расмий кишилар иштирок этдилар.

Дўстона ва амалий вазиятда ўтган фикр алмашув чоғида М. С. Горбачев ҳамда Ф. Миттеран, айни пайтда тегишли Совет ва Франция министрлари ўртасида бўлиб ўтган суҳбатларга якун ясалди.

Сўнгги вақтда иккала мамлакат ўртасида сиёсий мулоқот жонланганини қайд этилди ва ана шундай мулоқотни Европа ва жаҳон сиёсатининг асосий муаммоларига, регионлардаги муаммоларни ҳал этишга амалий кўмаклашувга жамлаш лозимлиги ҳақидаги муштарак истак изҳор этилди.

Икки томонлама савдо-иқтисодий ва илмий-техникавий ҳамкорликда ҳали фойдаланилмаётган анчагина резервлар борлиги қайд этилди, аммо икки томон наф кўриб, ана шу резервларни самарали тарзда ишга солиб юбориш учун жўшқинлик, ҳамкорликнинг структураси ва ташкилий жиҳатларини қайта қуришда, унинг равнақига ҳалал бераётган барча нарсаларни бартараф этишда дадиллик ва қатъият зарур.

Суҳбат чоғида мавжуд ғовлар ва чеклашларни бартараф этадиган, иқтисодий шерикларнинг бир-бирига ўзаро қизиқишини рағбатлантирадиган, уларнинг куч-ғайратларини СССР ва Франция учун устун йўналишларга жамлайдиган, бу мамлакатларни тезроқ конкрет натижалар олишга йўллайдиган, иккала мамлакат учун тегишли ва қулай сиёсий, савдо-иқтисодий, молия-кредит, шартномавий-ҳуқуқий, ташкилий ва бошқа шарт-шароитларни яратиш турли йўналишлардаги муносабатларни тубдан активлаштириш учун энг муҳим негиздир, деб таъкидланди. Ҳукумат идоралари ҳамкорликнинг янги формаларини тезроқ жорий этишга-биргаликда корхоналар очиш, бевосита алоқалар ўрнатиш ва ишлаб чиқариш кооперациясини йўлга қўйишга ёрдам беришлари керак. Томонларнинг фикрича, ҳамкорликнинг худди ана шу формаларигина ўзаро айирбошлашлар ўсишининг зарур суръатларини, уларнинг энг яхши мутаносиблигини таъминлаш учун етарлича потенциал ва ҳаракатчанликка эгадир.

Шу муносабат билан томонлар Совет Иттифоқида содир бўлаётган қайта қуриш, 1993 йилда ягона Европа бозорининг бунёд этилиши туфайли Францияда бўлаётган ўзгаришлар асосида ҳамкорликни амалга оширишнинг ташкилотчилик жиҳати, форма ва методларига қўйилаётган талабларни ҳисобга оладиган савдо-иқтисодий ва илмий-техникавий муносабатларнинг янги шартномавий-ҳуқуқий базасини таркиб топтириш фойдалидир, деб таъкидладилар. Бундай база савдо-иқтисодий ва технологик ҳамкорликнинг икки томонлама концепциясини, шунингдек унинг принципларига асосланган иқтисодий, техникавий ва саноат соҳасидаги ҳамкорликни ривожлантириш тўғрисидаги битимни ва 1990—2000 йилларга мўлжалланган узоқ муддатли программани ўз ичига олган бўлур эди.

Бўлиб ўтган музокаралар шундан далолат берадики, иккала томон ўзларини қатъият билан конкрет ишларга чоғламоқдалар. Шу яқин орада агросаноат комплекси соҳасида кенг миқёсли ҳамкорликни йўлга қўйиш учун реал имкониятлар мавжуд. Бу ўринда гап қишлоқ хўжалик маҳсулотини асрайдиган ва қайта ишлайдиган совет корхоналарини модернизациялаш, темир йўл транспорти, химия саноати, нефть манбалари разведкаси ва уни қазиб олиш, ядро энергетикаси, космосдан тинч мақсадда фойдаланиш, янги туркумдаги рангли телевидение соҳасида ҳамкорлик қилиш ҳақида бориши мумкин бўлур эди.

Айрим лойиҳалар батафсилроқ ишлаб чиқилиши лозимлиги боисидан манфаатдор бўлган тегишли Совет ва Франция ташкилотлари яқин орада конкрет битимлар тузилиши имкониятини ўрганиб чиқадилар, деб шартлашиб олинди...

Учрашув қатнашчилари ҳозир, шиддатли технология тараққиёти асрида илм-фан, техника ва технология соҳасида алоқаларни ривожлантириш алоҳида аҳамиятга молик эканлигини таъкидладилар. Ана шу йўналишларда куч-ғайратларнинг бирлаштирилиши лойиҳа-қидирув ишларида кераксиз бўлган такрорланишларга чек қўяди, маблағ ва вақтни анча тежашга имкон беради. Кўпгина муаммолар, жумладан экология муаммолари бир мамлакат доирасида қониқарли ҳал этилиши умуман мумкин эмас. Илмий-техникавий алоқаларни пировард конкрет натижалар олишга яхшироқ йўналтириш, ҳамкорликда «фан-техника-ишлаб чиқариш-сотиш» бутун туркумини қамраб оладиган ишлар салмоғини ошириш лозимлиги таъкидланди.

СССР ташқи иқтисодий банки билан Франциядаги бир қанча банклар ўртасида молиявий ҳамкорлик формаларини ривожлантириш тўғрисидаги аҳдлашув нияти баён этилган протокол, шунингдек «Цветметобработка» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси билан Франциянинг «Пешине» фирмаси ўртасида алюмин зар қоғоздан идиш ва ўраш материаллари тайёрлайдиган қўшма Совет-Франция корхонасини қуриш тўғрисидаги шартнома имзоланганлигидан мамнуният изҳор этилди.

Учрашув якунида томонлар бўлиб ўтган музокаралар турли соҳаларда икки томонлама ҳамкорликни янада ривожлантириш учун қудратли омил бахш этади, деб ишонч билдирдилар.

* * *

Музокаралар тугагандан кейин М. С. Горбачев ва Ф. Миттеран совет ва француз журналистларининг саволларига жавоб бердилар.

* * *

Кечқурун М. С. Горбачев ва Р. М. Горбачева номидан Ф. Миттеран ва Д. Миттеран шарафига норасмий зиёфат берилди.

(ТАСС).

Ф. МИТТЕРАННИНГ АМАЛИЙ ВИЗИТИ

КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президумининг Раиси М. С. Горбачевнинг таклифига биноан Франция республикасининг Президенти Франсуа Миттеран 25 ноябрь куни амалий визит билан Париждан Москвага келди.

Аэропортда уни КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР ташқи ишлар министри Э. А. Шеварднадзе, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, СССР Олий Совети Президиуми Раисининг биринчи ўринбосари А. И. Лукьянов, бошқа расмий кишилар кутиб олдилар.

* * *

КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президиуми Раиси М. С. Горбачевнинг таклифига биноан мамлакатимизга амалий визит билан келган Франция Президенти Ф. Миттеран 26 ноябрь куни Москвадан Бойқўнғир космодромига жўнаб кетди.

Аэропортда уни КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, СССР Олий Совети Президиуми Раисининг биринчи ўринбосари А. И. Лукьянов, бошқа расмий кишилар кузатиб қолдилар.

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР ташқи ишлар министри Э. А. Шеварднадзе Франция Президенти билан бирга Бойқўнғирга жўнаб кетди.

(ТАСС).

Конгресс ўз ишини давом эттирмоқда

ДЕҲЛИ, 25 ноябрь. (ТАСС махсус мухбирлари). Ҳиндистон пойтахтида Осиё ва Африка халқлари бирдамлиги ташкилотининг VII конгресси ўз ишини давом эттирмоқда. Унинг бугун очилган ялпи мажлиси атоқли сиёсий арбоб, мустақил Ҳиндистоннинг биринчи бош министри Жавоҳарлал Неру туғилган куннинг 100 йиллик юбилейини байрам қилишнинг бошланишига бағишланди.

Ҳиндистон Миллий Конгресси(И) партияси Умумҳиндистон Комитетининг Бош секретари Ғулом Наби Озод нуфузли халқаро анжуман делегатлари ҳузурида сўзга чиқиб, Ҳиндистоннинг инсоният тинч келажагини таъминлаш, яқинда озодликка чиққан мамлакатлар позицияларини мустаҳкамлашга қаратилган ташқи сиёсий йўлини шакллантиришда Ж. Неру ғояларининг аҳамиятини таъкидлади.

Ҳиндистон Миллий Конгресси (И) партияси Умумҳиндистон Комитетининг Бош секретари «Совет раҳбари М. С. Горбачевнинг ҳамкорлик негизида халқаро муносабатларни қайта қуриш борасида қаҳрамонона куч-ғайрат сарфланаётганлигини» алоҳида уқтирди, бундан икки йил муқаддам СССР ва Ҳиндистон раҳбарлари имзолаган Деҳли декларациясини юқори баҳолади. У Африка—Осиё бирдамлиги ҳаракати Африка жанубидаги халқларнинг ирқчиликка қарши курашини қатъий қўллаб-қувватлашини ҳам айтди, мустақил Фаластин давлати эълон қилинганлигини табриклади.

Конгрессда сўзга чиққан нотиқлар Неруннинг назарий ҳамда сиёсий меросидан мустамлакачиликка, ирқчиликка, империалистик зўравонликка ҳамда халқларнинг эзилишига қарши курашда, янада инсонпарвар, адолатли, зўравонликсиз, ядровий ҳалокат хавфидан холи дунёни барқарор этиш учун фойдаланиш зарурлигини қайд этдилар.

Конгресс делегатлари «2000 йилда — ядровий қурол-яроғлар ва бошқа оммавий қирғин воситаларисиз, урушсиз ва зўравонликсиз дунё сари» ҳамда «Янги мустамлакачиликка қарши, иқтисодий мустақиллик ва социал иқтисодий ривожланиш учун» деб номланган иккита комиссия туздилар. Бу комиссияларда инсоният тарихининг туб бурилиш босқичида унинг олдида турган асосий масалаларни муҳокама қилиш бошланди.

Сергей ЛАТИШЕВ,
Георгий ШМЕЛЕВ.

Совет раҳбарининг ПХРга визити тўғрисидаги китоб топширилди

ВАРШАВА, 25 ноябрь. (ТАСС). Бугун СССРнинг ПХРдаги элчихонасида КПСС Марказий Комитети Бош секретари М. С. Горбачевнинг шу йил 11-16 июль кунлари ПХРга қилган расмий дўстона визити тўғрисида ҳикоя қилувчи «Польша билан учрашув» китобини топшириш маросими бўлди. Китобни Польшанинг Интерпресс агентлиги тайёрлаган. Унга олий мартабали меҳмоннинг Польшада бўлиши, унинг ПБИП Марказий Комитети биринчи секретари, ПХР Давлат кенгашининг Раиси В. Ярузельский, Польшанинг бошқа раҳбарлари билан суҳбатларини тасвирловчи рангли фотосуратлар ва поляк журналистларининг «Олти кун — юзлаб учрашув» сарлавҳали репортажлари киритилган. Варшава, Краков ва Шчецинга борилганлиги, меҳнаткашлар билан, поляк жамиятининг турли доиралари намояндалари билан кўпдан-кўп учрашувлар ҳақида ҳикоя қилинган.

М. С. Горбачев ва В. Ярузельскийнинг ПХР сеймида сўзлаган нутқлари, полякларнинг совет раҳбарининг ПХРга қилган визити муҳим аҳамиятга эга бўлганлиги тўғрисида айтган гаплари китобга киритилган.

Область партия комитетининг пленуми

Бухорода область партия комитетининг пленуми бўлди. Пленум яқинда бўладиган область партия конференциясида қилинадиган ҳисобот докладини тасдиқлади. Шу масала юзасидан область партия комитетининг биринчи секретари Д. С. Ёдгоров нутқ сўзлади.

Пленумда ташкилий масала кўрилди. Илгари Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Фан ва ўқув юртлари бўлими мудирининг ўринбосари бўлиб ишлаган Ю. М. Сажнев область партия комитетининг иккинчи секретари қилиб сайланди.

Пленумда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Ташкилий-партиявий ишлар бўлимининг мудири П. В. Догонкин нутқ сўзлади.

(ЎзТАГ).

• *Партия турмуши: ҳисобот-сайлов конференцияларида*

ЯНГИЛИК СИНГИБ БОРМОҚДА

Қоракўл район партия конференцияси олдидан делегатларга «Қоракўл ижарачилари» ҳужжатли фильми кўрсатилди. «Ўзбекфильм» студиясида шу йил суратга олинган бу қисқа метражли фильмда чорвачиликда ташкил этилган дастлабки ижарачи коллективлар ҳақида ҳикоя қилинади. Чунончи унда Файзулла Хўжаев номли колхоз аъзоси, коммунист Юсуф Маҳсумовнинг тажрибаси оммалаштирилган. У йил бошида 100 бош хўкизни парваришлашни ўз зиммасига олганди. Ҳозирги пайтда моҳир чорвадор молларни суткасига 800—850 граммдан семиртиришга эришяпти.

Умуман, районда хўжалик юритишнинг янги методлари тобора сингиб бормоқда. Биргина Қоракўл зонасида бултур оилавий пудрат асосида ишлайдиган 355 коллектив тузилиб, улар экин майдонларининг 20 процентини ўз ихтиёрига олишди. «Қоракўл» зонаси деганимизнинг боиси шундаки, яқинда Олот ва Қоракўл районлари бирлаштирилди. Икки районнинг ишлаб чиқариш кучлари қўшилди. Конференцияда ана шу бирлашган кучлар билан район олдида турган иқтисодий ва социал масалаларни муваффақиятли ҳал этиш ҳақида гап борди. Анжуманда район партия комитетининг биринчи секретари Ш. Гатаулин қисқа доклад қилди. Чунки, райком ҳисоботининг тезислари бир неча кун илгари район газетасида эълон қилинганди. Шу боисдан коммунистлар ва барча меҳнаткашлар доклад юзасидан музокараларни олдинроқ бошлаб юборишди.

Докладда ҳам, нотиқларнинг сўзларида ҳам район партия комитети ўз иш услуби ва методларини қайта қураётганлиги мамнуният билан эътироф этилди. Агар 1986 йилда район партия комитети бюроси 31 марта мажлис ўтказиб, уларда 479 та қарор қабул қилган бўлса, 1988 йилда бундай қарорлар сони икки марта камайди. Асосий эътибор қарорларнинг ижросини таъминлашга қаратилди. Кўплаб хўжалик масалаларини ҳал этиш райижроком ва РАПО зиммасига юкланди. Мавжуд 164 та бошланғич партия ташкилотининг жанговарлиги, коммунистларнинг активлиги оширилди. Илгаригидек бошланғич партия ташкилоти секретарларини бўлар-бўлмасга райкомга чақираверишш практикасига барҳам берилди. Эндиликда райком инструкторларининг ўзлари деярли ҳар куни қуйи партия ташкилотларида бўлиб, амалий ёрдам беришмоқда.

Меҳнат аҳлининг қалбига йўл очиляпти. Район «Олға» газетаси ташкил этган ошкора суҳбатда райком секретарлари бевосита омма билан мулоқотда бўлдилар. Савол-жавобларда районнинг иқтисодий ва социал тараққиётини жадаллаштиришга тўсқинлик қилаётган муаммоларни ҳал этиш йўллари, нуқсонлар ва камчиликларни бартараф этиш чоралари изланди. Ана шу мулоқотлар даврида газетхонлар 200 га яқин камчиликларни бартараф этишни талаб қилган эдилар. Ҳозиргача уларнинг аксарияти бартараф этилди. Йўллар тузатилди, маданий-маиший ва савдо объектлари ишга туширилди. Хизматнинг бошқа турлари сифати яхшиланди.

Партия ташкилотлари кадрларга нисбатан талабчанликни оширдилар. Давлатни алдагани, қўшиб ёзгани, порахўрлиги учун 69 киши партия сафидан чиқарилди. Партия Устави талабларини қўпол равишда бузганлиги учун 71 коммунистга ҳисоб карточкасига ёзиш шарти билан виговор берилди. Ана шу принципиал тадбирлар натижасида партиявий интизом мустаҳкамланди. Район партия комитети ошкоралик ва демократияни чуқурлаштиришга жиддий эътибор бериб келаётир. Максим Горький номли, «Коммунизм» колхозларининг раислари, кўплаб бошланғич партия ташкилоти секретарлари, корхона ва ташкилот раҳбарлари демократия асосида сайланди. Меҳнаткашлар ўз номзодларини раҳбарлик лавозимига сайлашгач, янада самаралироқ меҳнат қилишга интилишяпти. Икки йилдан буён районда пахта тайёрлаш плани ошириб бажарилмоқда. Бугунгача йиллик пландагидан 10 минг тонна зиёд «оқ олтин» топширилди. Улкан хирмоннинг қарийб 36 минг тоннаси машиналар ёрдамида терилди. Дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда пахтачиликдан олинадиган бу йилги даромад 64 миллион сўмга етади. Бу 1985 йилдагидан 9 миллион сўм кўп демакдир. Колхозчиларнинг ўртача иш ҳақи 19 процентга ошди.

Конференцияда сўзга чиққан «Правда» колхози раиси Ҳ. Тангриев, Энгельс номли колхоз бригада бошлиғи С. Одилова, агросаноат ходимлари касаба союзи район комитетининг раиси Н. Юсупов, Марказий касалхона партия ташкилотининг секретари Х. Иброҳимова, СССР Ёзувчилар союзи аъзоси М. Турдиев, ва бошқалар уч йилдан буён ўсимлик зараркунандаларига қарши курашда ва ғўза баргини тўктиришда самолётлар ўрнига ер усти аппаратлари билан ишлов берилаётгани, ўқувчилар пахта йиғим-теримига жалб қилинмаётганлиги, буйруқбозлик услуби барҳам топиб, жойларда кадрларнинг ўзига катта ишонч билдирилаётгани тўғрисида мамнуният билан сўзладилар. Шунингдек, улар районда ҳали муаммолар етарли эканлигини қайд қилишди. Чунончи, аҳолининг 11 процентигина тоза ичимлик суви билан таъминланган холос. Водопровод ва табиий газ линиясини кўпайтириш лозим. Аҳолига савдо ва маданий-маиший хизмат кўрсатиш даражасини янада ошириш керак. Конференцияда ана шу талаблар зудлик билан амалга оширилиши лозимлиги ҳақида гапирилди. Нотиқлар ижара пудратининг аҳамияти тўғрисида ҳам қимматли мулоҳазалар билдирдилар. Шундай мисол келтирилди: 1987 йилда «Ўзбекистон» колхозидан В. Назаров оиласи 3 гектар пахта майдонини хўжаликдан шартнома асосида олиб, ҳар гектаридан 46 центнердан пахта хирмони кўтарди. Колхозда эса ҳосилдорлик ўртача 30 центнерданни ташкил этди. Пудратчиларнинг иш ҳақи планлаштирилганидан икки баравар кўп бўлди. Ҳозирги пайтда колхозда 120 оила ана шу услубда ишлаяпти.

Ҳисобот даврида болалар поликлиникаси, касалхона биноси, бешта фельдшер-акушерлик пункти, савдо маркази, умумий ҳисобда 550 ўринли болалар боғчалари, 9-та мактаб ва 128 минг квадрат метр ҳажмда турар жой бинолари қурилди. Сўнгги уч йил мобайнида Бухоро ип-газлама комбинатининг тўқув ва ип-йигирув фабрикалари қурилиб ишга туширилди. Бунинг эвазига мингдан зиёд ёшлар иш билан таъминланди.

Бироқ, 2000-йилга қадар ҳар бир оилани алоҳида уй билан таъминлаш учун йилига 58 минг квадрат метр турар жой қуриш керак бўлади. Афсуски, район қурилиш ташкилотлари бундай имкониятга эга эмаслар. Бунинг устига 7 минг ўқувчи ҳамон иккинчи сменада ўқияпти. Янги мактаблар, спорт заллари, боғчалар қуриш зарур. Ана шу муаммолар район партия ташкилоти ўз фаолиятини янада активлаштиришини талаб этади.

Анжуманда делегатларга ўз фикрларини айтишлари учун қулай имкониятлар яратилди. 30 дан ортиқ киши сўзга чиқди. Район партия комитетининг янги состави сайланди.

Ш. НУРМАТОВ,
«Олға» газетаси редактори.

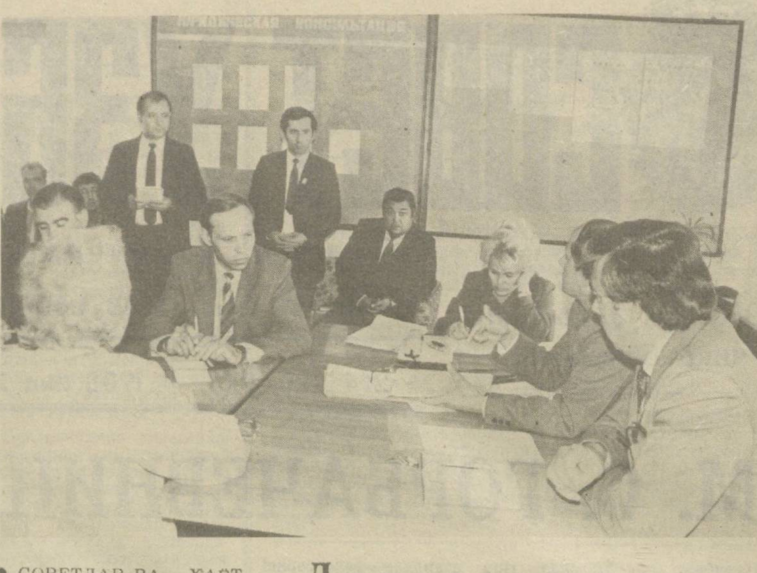

● СОВЕТЛАР ВА ҲАЁТ

Депутат куни

Хоразм области. Урганчда Киев шаҳар халқ депутатлари Совети тўплаган тажриба асосида «Депутат куни»ни амалиётга жорий этишга қарор қилинди. Ҳар ойда шу куни халқ сайлаган 230 нафар депутатларнинг ҳаммаси ўзларининг асосий ишидан озод қилинадилар ҳамда улар ўз сайлов округларида соф депутатлик вазифалари билан шуғулланадилар. Комиссияларнинг иши ҳам, наказларнинг бажарилишини назорат қилиш ҳам, уларни адо этиш резерв ва имкониятларини қидириш ҳам — шулар жумласига киради. Рейдлар ўтказиш, жамоатчилик асосида сайловчиларни қабул қилиш, шунингдек, улар билан бевосита корхоналарда, маҳаллаларда ёки уйларда учрашиш «Депутат куни»нинг асосий бўғини ҳисобланади.

«Депутат куни»нинг биринчисидаёқ анчағина фойдали ишлар бажарилди. Конкрет натижаларга эришилди. Масалан, урганчлик С. Рўзиматов шаҳар ижроия комитетига мурожаат қилиб, ҳовлисида плансиз қўшимча бино курганлигини, уни рўйхатдан ўтказишни сўради. Комиссия аъзолари масалани ҳар томонлама кўриб чиқиб ижобий ҳал этдилар. (Юқоридаги сурат). Иккинчи бир мисол. Шаҳар Советининг депутати Любовь Николаевна Анисимова тўқимачилик-атторлик фабрикаси ишчилари ўртага қўйган муаммони ўрганишга киришди. Унинг фикрича, корхонага ёрдам бериш учун имконият топса бўлади.

Шаҳар Советининг халқ таълими доимий комиссияси раиси Г. Я. Ражабова ҳозир комиссия аъзолари билан биргаликда шаҳар мактабларида болаларнинг овқатланиши қандай ташкил этилганлигини текширмоқда.

Урганчликлар қўлланаётган бу тажриба ибратлидир.

Қ. ОТАЕВ фотоси. (ЎзТАГ).

Назария масалалари

ЯГОНА ОИЛА ТУЙҒУСИ

✦ **«Партия шунга асосланадики, ленинча миллий сиёсатни изчил амалга ошириш, халқлар дўстлигини бутун чоралар билан мустаҳкамлаб бориш — социализмни такомиллаштиришнинг таркибий қисми, кўп миллатли социалистик Ватанимизни янада равнақ топтиришнинг ижтимоий практикада синалган йўлидир».**

(КПССнинг янги таҳрирдаги Программасидан).

Мамлакатимизнинг социал-маданий қурилишида, фан ва маданият, халқ маорифи ва соғлиқни сақлаш борасидаги ютуқлари — Иттифоқдош республикалар, Совет Иттифоқи барча халқлари ажойиб ҳамнафаслигининг натижасидир. Лекин ҳаёт бир жойда дебсиниб турмайди. У жумладан социал ва маданий ривожланиш соҳасида ҳам янгидан-янги вазифаларни келтириб чиқаради.

Бутуниттифоқ XIX партия конференциясининг «Миллатлараро муносабатлар тўғрисидаги резолюцияси»да шу нарса таъкидландики, давлатимиз сиёсий системасини қайта қуриш доирасида демократик принциплар асосида совет федерациясини янада ривожлантириш ва мустаҳкамлаш борасида етилиб қолган чора-тадбирларни амалга оширмоқ лозим. Бу ўринда гап ССР Иттифоқи ва автоном республикалар компетенцияларини аниқлаб олиш, бир қанча бошқарув функцияларини маҳаллий органларга ўтказиш, экономика, социал ва маданий ривожланиш, табиатни муҳофаза қилиш соҳасидаги мустақиллик ва масъулиятни кучайтириш ҳақида бормоқда.

Сиёсий-иқтисодий, социал соҳаларда катта ўзгаришлар юз бераётган бир пайтда партиямизнинг идеология соҳасида олиб бораётган ишлари алоҳида диққатга сазовордир. Мамлакатимизда яшовчи барча халқлар ва элатларнинг буюк ҳамкорлиги бутун тараққиётимиз давомида рад этиб бўлмайдиган бой самаралар берди. Интернационал тарбия ва миллий муносабатларни такомиллаштиришнинг ўзини олайлик. Жамиятимиз тараққиётида бу масалалар ўзига яраша қанчалик ҳал этилган бўлмасин, барибир бу соҳада бугунги тараққиётимиз нуқтаи назаридан жиддий ташвишланишга лойиқ баъзи масалаларни ҳам келтириб чиқарди. **«Ҳали яқингача бу ишда муаммо йўқ, деб ҳисоблаб келинган эди, эндиликда бу иш билан чуқур шуғулланиш зарур»**, деб таъкидланди Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг IX пленумида.

Шу аснода Иттифоқдош республикаларнинг социал-иқтисодий ривожланиш соҳасида тўплаган тажрибаларини янгича ўйлаб ва яна бир бор таҳлил қилиб кўриш, ўзаро ёрдамнинг таркиб топган шакллари нечоғлиқ ҳаётбахш эканлигига холисона баҳо бериш лозим деб ўйлаймиз.

Рус халқи, РСФСР эркин ва тенг ҳуқуқли республикаларни барпо этиш, ривожлантириш ва мустаҳкамлашга ,совет мамлакати барча халқларининг иқтисодий, социал ва маданий ривож топишига чиндан ҳам катта ҳисса қўшди. Ҳозирги шароитда эса РСФСРнинг бу ҳиссаси бир томонлама ёрдам доирасидан чиқиб кетди. Чор Россиясининг илгари қолоқ бўлган чекка ўлкалари рус халқининг беғараз, чинакам интернационал ёрдами туфайли иқтисодий жиҳатдан ва маънавий камолот бобида анча илгарилаб кетдилар. Ҳозирги вақтда барча иттифоқдош республикалар Россиянинг Ноқоратупроқ ерларини, БАМ, Узоқ Шарқ зоналарини ўзлаштиришда, Сибирнинг газ ва нефть конларини халққа хизмат қилдиришда фаол қатнашмоқдалар. Мамлакатимиз ана шу регионларининг ривожланишини таъминлашга Ўзбекистон меҳнаткашлари ҳам муносиб ҳисса қўшмоқдалар. Бунда Новгород областида мелиорациялаш ва сув хўжалиги қурилиш трести «Узновгородводстрой», «Ивановоирсовхозстрой» трести, Новгород области Парфин районидаги Ўзбекистон ССР Давлат қурилиш комитетининг «Узпарфиноводстрой» тресті. шу Давлат комитетининг Владимир областидаги «Узвладимирводстрой» тресті, Ўзбекистон ССР автомобиль транспорти ва йўл хўжалиги трестининг Тюмень областидаги «Узтюменьдорстрой» тресті ибратли ишлар қилмоқдалар. Бу ташкилотларнинг ишлари ижобий бўлиши билан бирга, баъзи камчиликлар ҳам бор. Чунончи, республикамизнинг у ерга юбораётган вакиллари ҳозирча кам. Бу ўринда республика партия, совет, хўжалик ва комсомол органлари жиддий ўйлаб кўришлари керак.

Мамлакатимизнинг бошқа регионлари сингари меҳнат ресурслари кўп бўлган Ўзбекистон учун республикалараро кадрлар билан алмашиниш алоҳида аҳамиятга эга. Бир томондан, республика вакилларининг мамлакатнинг меҳнат кучлари етишмайдиган регионларига боришини активлаштирмоқ лозим. Иккинчи томондан, КПСС Марказий Комитети, қардош республикаларнинг Ўзбекистонни мутахассислар ва тажрибали раҳбар кадрлар билан мустаҳкамлашдаги ёрдамини алоҳида таъкидлаш зарур. Сўнгги йилларнинг ўзидагина Ўзбекистонда доимий ишлаш учун Иттифоқ органларидан, йирик партия ташкилотларидан 300 дан ортиқ киши республикага юборилди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети КПСС Марказий Комитети томонидан маъқулланган кадрлар билан ишлашни такомиллаштиришнинг комплекс программасини ишлаб чиқди. РСФСР, Украина, Белоруссиядан малакали, сиёсий ва интернационалистик фазилатларга эга бўлган, истиқболли ходимларни Ўзбекистонга юбориш билан бир вақтда, республикамиздан Москва ва мамлакатимизнинг бошқа регионларига иш малакасини такомиллаштириш учун кадрлар юборилмоқда.

Иттифоқдош республикаларнинг ахборот ва маданият соҳасидаги иш формалари бундан ҳам такомиллашган ва собит қадам бўлиши мумкин. Масалан, Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистонда шу республикаларга ном берган туб миллат аҳолиси тилидагина эмас, балки рус тилида ва бошқа тилларда ҳам (Ўзбекистонда — тожик, қозоқ, қрим-татар, Қозоғистонда — ўзбек, уйғур, корейс, немис ва бошқа тилларда) газеталар нашр этилмоқда. Шу билан бирга вақтли матбуотда бошқа қардош республикалардаги қайта қуриш тажрибаси етарли даражада ёритилмаётир, қўшниларнинг маданий ҳаёти ҳақидаги, совет халқларининг интернационал дўстлиги ва ўзаро ёрдами тўғрисидаги ёрқин фактлар кўнгилдагидек кенг ўрин олаётгани йўқ. Бу гаплар телевизион кўрсатувлар ва радио эшиттиришларига ҳам тааллуқлидир. Адолат юзасидан айтиладиган бўлса, умумиттифоқ матбуотида, Марказий телевидение ва Бутуниттифоқ радиоси эшиттиришларида барча республикаларнинг ҳаёти етарли даражада ёритилаётгани йўқ. Бизнингча иттифоқдош республикаларнинг, уларда яшовчи халқлар ва элатларнинг фикр ва мулоҳазалари Иттифоқ даражасидаги радио ва телеэшиттиришлар планлаштирилганда тўлароқ ҳисобга олинмоғи лозим.

Қардош республикалар адабиёти ва санъати кунлари ва декадаларини ўтказиш практикаси ҳам анча такомиллаштиришга лойиқдир. Бизнингча, Ўзбекистон маданият министрлиги, ижодий ташкилотлар ўз ишини хўжакўрсинга олиб бормоқдалар. Асосий вазифага камроқ эътибор бермоқдалар: бундай маросимлар кўпинча тантанали очиб-ёпилиб, меҳнат коллективларидаги учрашувлар кам бўлмоқда. У ёки бу республика адабиёт ва санъат вакилларининг ижодий ҳаёти тўғрисида ўқувчи, томошабин, тингловчи бирон бир тугал ахборот ололмайди.

Иттифоқ ички туризмидан, маданият бойликларидан баҳраманд бўлиш, дўстликни мустаҳкамлаш мақсадларида тўла-тўкис фойдаланилмаяпти. Ўзбекистонга келган меҳмонлар меҳмонхонага жойлашиш, транспорт ва экскурсия хизматидан баҳраманд бўлиш борасида қийинчиликларга дуч келаётган мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Агар қардошлар бизнинг республикамизга бошқа республикаларга нисбатан кўп келаётган бўлса, у томонларга юборилаётган туристик группалар ҳали кам. Бу масала туризм масаласи билан шуғулланувчи ташкилотларнинг катта диққат эътиборини талаб этади.

Умуман олганда шуни айтиш керакки, иттифоқдош республикаларнинг ҳамкорлиги масалалари стихияли. вақтинчалик равишда эмас, балки узоқ муддатли режалар асосида турли хил формалардан фойдаланиш асосида ҳал қилинмоғи лозим. Ҳозирги вақтда бундай планлар ишлаб чиқилмаётир, дейишга асос йўқ. Масалан, келишилган планларга асосланиб баъзи илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда, олий ва ўрта махсус маълумотли мутахассислар тайёрлаш амалга оширилмоқда. Молиявий планга — СССР Давлат бюджетига мувофиқ ҳар йили иттифоқ бюджетидан бир қанча иттифоқдош республикаларнинг давлат бюджетларига СССРни иқтисодий ва социал ривожлантириш Давлат планида назарда тутилган тадбирларга маблағ ажратилмоқда. 1988 йилда барча Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон ана шундай дотациялар олдилар.

Келажакда бундай практика муайян даражада янада такомиллашмоғи лозимга ўхшайди. Масалан, айтайлик, фойдадан, ишлаб чиқариш фондлари учун тўловлар ва умумиттифоққа бўйсунувчи корхоналарнинг меҳнат ресурсларидан ажратмалар ҳисобига республика бюджетларининг даромад қисмини кўпайтириш маъқул бўлур эди. Чунки бу ҳол республикаларга социал-маданий тадбирларга ажратилган маблағларни кўпайтириш имконини берган бўлур эди. Табиийки, таҳлил этилаётган бу чора—масалани ҳал этишнинг имкони бўлган йўлларидан биридир. Энг асосийси республикаларда мавжуд бўлган ишлаб чиқариш потенциалидан янада самаралироқ фойдаланишдир. Бу шунинг учун ҳам муҳимки, масалан, Ўзбекистонда аҳоли жон бошига 1,2 минг сўмга яқин миллий даромад яратилади. Бу рақам мамлакат бўйича ўрта ҳисобда 2 минг сўмдан кўпроққа тўғри келади.

КПСС Марказий Комитетининг июль (1988 й.) Пленумида таъкидланганидек республикалар ва регионларнинг хўжалик ҳисобига ўтиши, улар ўртасида тўғридан-тўғри алоқаларни ривожлантириш, уларнинг умумиттифоқ программаларини ҳал қилишдаги ҳиссасини аниқ кўрсатиб беришнинг энг мақбул вариантларини белгилаш айниқса муҳимдир.

Ҳозирги вақтда хўжалик ҳисоби принципларига Болтиқ бўйи республикалари, Молдавияда активлик билан амал қилинмоқда. Тўғри, шуни ҳам айтиш керакки, баъзи бировлар республиканинг хўжалик ҳисоби ниқоби остида автаркия ғоясини суқмоқдалар ва бунда иттифоқдош республикалар экономикаси мамлакатнинг ягона халқ хўжалик комплекси эканлигини, миллий биқиқликка интилиш фақат иқтисодий ва маънавий қашшоқликка олиб келишини унутиб қўймоқдалар.

Бу ўринда Ўзбекистоннинг Латвия ССР билан иқтисодий алоқалари тажрибасига бир назар ташлайлик. Бизнинг республикамиз Латвияга пахта билан бирга экскаваторлар, кўтарма кранлар, контрол-ўлчов ва ярим ўтказгич приборлари, кесувчи ва аброзив асбоблар, насослар, кабель, вольфрам ва молибден прокати, кўпгина бошқа маҳсулотлар етказиб беради. Латвия ҳам ўз навбатида Ўзбекистонга микро автобуслар ва трамвайлар, электр поездлари ва қишлоқ хўжалик машиналари, автомат телефон станциялари, радиоприёмниклар, электр ускуналари ва бошқа кўпгина буюмлар юборади.

Бизнинг республикаларимизнинг ўзаро муносабатларига доир қуйидаги факт ҳам диққатга сазовордир. 1940 йилнинг 5 августида СССР Олий Совети сессиясида Латвия совет республикалари оиласига қабул қилинди. Ўша қутлуғ кунда бу қардош республика меҳнаткашларини Совет Иттифоқи халқлари номидан Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг раиси Йўлдош Охунбобоев табриклади ва Латвияни СССР составига қабул қилиш тўғрисидаги Қонун лойиҳасини тақдим этди.

Иттифоқдош республикалар ҳамкорлигини ривожлантиришда социал-маданий қурилишнинг у ёки бошқа соҳалардаги ҳамкорлик шартномалари ҳам муҳим роль ўйнайди. Бундай шартномаларни манфаатдор иттифоқдош республикаларнинг министрликлари, давлат комитетлари, идоралари, маҳаллий органлари тузишлари мумкин.

Ўзбекистон ва Тожикистон Фанлар академиялари ўртасида илмий ҳамкорлик тўғрисида тузилган шартномаларга мувофиқ ижтимоий ва табиёт фанлари соҳасида биргаликда тадқиқотлар ўтказиш назарда тутилган. Миллатлараро муносабатларни мустаҳкамлаш учун ана шу шартномада назарда тутилган Ўрта Осиё регионии экономикасини ривожлантириш Ўзбекистон ва Тожикистоннинг иқтисодий алоқаларини рационаллаштириш, республикаларнинг миллий-давлат қурилишига оид илмий асослар проблемалари бўйича биргаликда тадқиқотлар ўтказиши назарда тутилган.

Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистоннинг Орол денгизини сақлаб қолиш борасидаги ҳамкорлиги тобора кенг йўлга қўйилмоқда.

Иттифоқдош республикаларнинг халқ таълими, фан, социал-маданий қурилишнинг бошқа соҳаларидаги мусобақалашуви ҳам анча истиқболли. Бундай мусобақалашув ҳозирча пахтакор республикалар орасида мавжуд бўлиб, фақат пахта етиштиришга мўлжаллаган. Бу меҳнат беллашувини социал-маданий соҳага ҳам кўчириш мумкин.

Иттифоқдош республикаларнинг ўзаро муносабатлари ва уларда яшовчи халқларнинг бир-бирлари билан мулоқоти ҳақида сўз юритилар экан, бундан миллатлараро муомала воситаси бўлмиш рус тилининг катта ролини алоҳида таъкидлаб ўтиш керак. СССР халқлари нинг ҳаётбахш дўстлиги, улар маданиятининг ривожланиши ва бир-бирига яқинлашуви жараёни бевосита тилларнинг ривожланишига яхши таъсир кўрсатмоқда.

Халқларимизнинг ўзаро муносабатлари ва мулоқотларида рус тилининг қадрқиммати ҳақида, унинг бой самаралари тўғрисида кўп гапириш мумкин, бу ҳақда матбуот саҳифаларида кўпгина ибратли мақолалар ҳам берилмоқда. Шундай бўлсада мазкур масала ҳақида баъзи фикрларни билдириш жоиздир, деб ўйлаймиз. Чунончи армияга чақирилувчи кўпгина ёшлар рус тилини яхши билмайдилар. Миллий мактабларда, айниқса қишлоқ мактабларида рус тили ўқитувчилари етишмайди. Бу фан бўйича чуқур билимлар бериш йўлида ҳали катта ишлар қилиниши керак. Рус тилини яхши эгалламаганлик туб миллат ёшларининг марказий ўқув юртларига кириш ва таълим олишини, бошқа халқларнинг маънавий бойликларидан баҳраманд бўлишини қийинлаштирмоқда. Натижада иттифоқдош ва автоном республикалар хўжалик ва социал-маданий қурилишнинг у ёки бошқа тармоқларини мамлакатимизнинг марказий ўқув юртларини битириб келган туб миллат вакиллари билан мустаҳкамлашда қийинчилик сезмоқдалар. Иккинчи томондан, баъзи республикаларнинг махсус ўқув юртлари бошқа иттифоқдош республикалар учун мутахассислар тайёрлаб чиқаришлари керак. Масалан, Ўзбекистон ўқув юртлари пахтачилик ва у билан боғлиқ бўлган тармоқлар бўйича шундай мухатассислар тайёрлайди. Рус тилини суст билган бўлажак мутахассисларнинг профессионал ўсишига яна шу нарса халақит бермоқдаки, илмий-техника адабиётлари ва справочникларнинг, шу жумладан чет тиллардан таржима қилинган адабиётларнинг кўп қисми рус тилида чоп этилади, министрликлар, давлат комитетлари ва идораларнинг қарийб ҳамма актлари, СССР Бош прокурорининг буйруқлари ва қўлланмалари, СССР Олий Суди пленумларининг қарорлари ижро учун рус тилида етказиладилар. Рус тилини эгаллаш аҳолининг бир жойдан иккинчи жойга кўчиши кучайиб бораётган шароитда айниқса муҳим аҳамият касб этмоқда.

Рус тилини ўрганишдаги муаммолар Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг III Пленумида батафсил кўриб чиқилди ва шу масала юзасидан қарорлар қабул қилинди. Шу қарорга кўра республика Халқ таълими министрлиги ва Фанлар академияси манфаатдор ташкилотлар билан бирга «Рус тили» комплекс программасини ишлаб чиқишни ниҳоясига етказиши зарур.

Рус тилининг миллатлараро муомала воситаси сифатидаги роли бошқа тилларнинг аҳамиятини асло камайтирмайди. Тилларнинг тенг ҳуқуқлиги қатор конституцион қоидалардан келиб чиқади. СССР гражданларининг қайси ирқ ва миллатга мансублигидан қатъи назар, улар ўз она тили ва СССРдаги бошқа халқлар тилларидан фойдаланиши мумкинлиги қонунан мустаҳкамланган, шунингдек, мактабда она тилида ўқитиш масаласи таъкидланган. СССР Конституциясининг 36-моддаси, РСФСР Конституциясининг 34-моддаси, Ўзбекистон ССР Конституциясининг 34-моддаси, СССР Конституциясининг 41-моддаси, Ўзбекистон ССР Конституциясининг 43-моддаси фикримизнинг далилидир.

Бундан ташқари, СССР Конституциясининг 116-моддасига мувофиқ, СССР Қонунлари, СССР Олий Советининг қарорлари ва бошқа актлари иттифоқдош республикаларнинг тилларида чоп этилади. Иттифоқдош республикалар Олий Советларининг материаллари иттифоқдош республикалар тилида ва рус тилида эълон қилинади. Тожикистон ССР Конституциясида эса республика аҳолиси ўртасида ўзбекларнинг салмоғи катта бўлганлиги муносабати билан мазкур республикалар Олий Советининг материалларини тожик ва рус тиллари билан бир қаторда ўзбек тилида ҳам эълон қилиш назарда тутилган. (Тожикистон ССР Конституциясининг 105-моддаси). СССР Конституциясининг 169-моддасида кўзда тутилганидек СССРнинг Давлат гербида иттифоқдош республикаларнинг тилларида «Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!» деб ёзилган. Бу ҳам барча иттифоқдош республикалар ва миллий тилларнинг конституцион тенг ҳуқуқлиги ифодасидир.

Кўпмиллатли федерация шароитида миллий республика тилининг аҳамияти тобора ошиб бораверади. Бутуниттифоқ XIX партия конференцияси кўрсатмаларида таъкидланганидек, бизнинг мамлакатимизда давлат, ижтимоий ва маданий ҳаётнинг турли соҳаларида миллий тилларнинг актив амал қилиши тўғрисида катта ғамхўрлик қилинмоқда. Республикага номи берилган халқ тилининг унинг территориясида яшовчи бошқа гражданлар, биринчи навбатда болалар ва ёшлар томонидан ўрганилиши рағбатлантирилмоқда. Демократизм тобора кенгайиб бораётган шароитда барча иттифоқдош республикаларнинг меҳнаткашлари мамлакатнинг ҳамма давлат ва жамоат органларига ўз талаб ва илтимосларини она тилида ёзиб таклифлар, аризалар, шикоятлар билан мурожаат қилишлари мумкин. Шу муносабат билан СССР Олий Совети Президиуми, СССР Министрлар Советининг Ишлар мудирлиги, СССР Олий Суди, СССР Прокуратурасида миллий тилларда тушувчи таклифлар, аризалар, шикоятлар ва бошқа ҳужжатларни малакали кўриб чиқишни таъминлаш учун тегишли иттифоқдош республика тилини пухта биладиган шахслар бор. Шундай қилиб КПСС иттифоқдош республикалар ўзаро муносабатлари янги форма ва методларининг замонавий талабларига янада тўлароқ жавоб бериш вазифасини қўймоқда. Бу ҳол миллий маданиятларнинг бир-бирини янада самаралироқ бойитиш, социал ривожланиш вазифаларини муваффақиятли ҳал этиш имконини беради.

Ҳозир мамлакатимизда СССР Конституциясига (Асосий Қонун) ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш ва СССР халқ депутатлигига сайловлар тўғрисидаги Қонун лойиҳаларининг активлик ва манфаатдорлик билан муҳокама қилиниши ниҳоясига етмоқда. Бунда миллатлараро муносабатлар проблемалари алоҳида актуаллик касб этади. Маълумки, республикаларнинг миллий-давлат қурилиши, статуси, гражданлик ва тил проблемалари бу лойиҳаларда кўрсатилмаган. Бу бундан кейин қилинадиган ишлар мазмунидир. Шунга қарамай, баъзи республикаларнинг бир қанча шаҳарлари ва районларида Конституцияга ўзгартишлар ва қўшимчалар киритилишига қарши имзолар тўпланмоқда, резолюциялар қабул қилинмоқда, носоғлом муҳитни кучайтиришга интилиш ҳоллари юз бермоқда. Эстонияда Халқ фронти ва Литвада «Саюдис»га кириб олган экстремист унсурлар миллатчилик шиорларини кўтариб чиқмоқдалар. Улар қайта қуриш ниқоби остида, демократиялаштиришни чалкаштириш мақсадида миллий устунликни, бошқа миллат вакилларига душманларча муносабатни пропаганда қилмоқдалар. Иш ҳатто шунга бориб етдики, 1988 йилнинг 16 ноябрида Эстония ССР Олий Совети Халқ фронтининг ташаббуси билан шундай қонун қабул қилдики, унда СССР Қонунлари Эстония территориясида мазкур республика Олий Совети Президиуми томонидан қайд қилингандан кейин кучга кирармиш. Ваҳолонки, СССР Конституцияси 73-моддасининг 4 пунктига биноан, бутун СССР территориясида қонунларнинг бир-бирига мувофиқ бўлишини таъминлаш ССР Иттифоқи ихтиёрига берилган. Шунга амал қилиб СССР Олий Совети Президиуми СССР Олий Совети палаталарининг қонун тайёрлаш комиссияларига Президиумда кўриб чиқиш учун Эстонияда қабул қилинган қонун тўғрисидаги масала бўйича кенгайтирилган хулосани тақдим этишни топширди.

Халқ фронти лидерлари ўз программалари лойиҳасида СССРни федератив давлатдан конфедорация принципига асосланган суверен давлатлар иттифоқига айлантириш ҳақидаги қоидани илгари сурдилар. Бу қоида Совет федерациясига қарши қаратилган бўлиб, уни мутлақо қабул қилиб бўлмайди. Чунки у бутун совет халқи манфаатларигагина эмас, балки эстон халқининг ўз манфаатларига ҳам зиддир.

КПСС Марказий Комитетининг июль (1988 й.) Пленумида қилган докладида М. С. Горбачев айтганидек катта интернационал тажриба тўплаган халқимиз бизнинг иттифоқимиз бирлигига, Ватанимиз барча миллат кишиларининг дўстлиги ва қардошлигига хуруж қилишга асло йўл қўймайди. Шу аснода М. С. Горбачевнинг миллий низоларни авж олдирганлиги учун, ирқий ёки миллий устунликни тарғиб қилганлик учун жавобгарликни кучайтириш тўғрисидаги таклифи алоҳида қўллаб-қувватлашга лойиқдир.

Маълумки, КПСС Марказий Комитетининг навбатдаги Пленумларидан бири ҳозирги босқичдаги миллий муносабатларни такомиллаштириш масалаларига бағишланади. Унинг қарорлари совет федерацияси аъзоларининг ўзаро муносабатларини янада мустаҳкамлашга ёрдам бериши шак-шубҳасиздир. Шу қарорлар асосида иттифоқдош ва автоном республикалар, автоном областлар ва округлар ҳақидаги Қонунлар янгиланади, ўзларининг давлат территориясидан ташқарида яшовчи ёки бундай территориялари бўлмаган миллатларнинг миллий-маданий эҳтиёжларини амалга оширишда уларнинг ҳуқуқий гарантиялари кенгайтирилади.

А. АЪЗАМХЎЖАЕВ,
Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг мухбир-аъзоси.

ҚИЗИҚИШ ВА ФАОЛЛИК БИЛАН

Умумхалқ муҳокамаси учун эълон қилинган «СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида» ҳамда «СССР халқ депутатларини сайлаш ҳақида»ги Қонунлар лойиҳалари кенг омма томонидан зўр қизиқиш билан кутиб олинди. Газетамиз редакциясига келган кўплаб хат-хабарлар меҳнаткашлар бу муҳим ҳужжатларга алоҳида эътибор билан ёндошганликларини кўрсатиб турибди.

«Қонунлар лойиҳаларида қайд этилган асосий қоидаларни тўла-тўкис маъқуллайман, — деб ёзади Наманган область Учқўрғон шаҳрида истиқомат қилувчи Улуғ Ватан уруши қатнашчиси О. Раҳмонов, — чунки бу ҳужжатлар демократия ва ошкораликни кучайтиришга қаратилган бўлиб, совет жамияти тараққиётининг бундан кейинги ривожида муҳим омилдир». Ҳар икки қонун лойиҳасини тўлиқ ўқиб чиқдим ва унинг нақадар ҳаётий, халқ манфаатлари йўлида қилинаётган ҳаракатларнинг ёрқин намунаси эканлигини қалбдан ҳис этдим», деб фикр билдиради Жомбой районидаги 39-мактаб ўқитувчиси А. Суюнов, Охунбобоев районидаги 24-мактаб ўқитувчиси М. Нурматов бу ҳужжатларнинг асосий ғоясини маъқуллаганликларини ёзишса, Жиззах шаҳридан пенсионер О. Қобилов қонунлар лойиҳалари халқ муҳокамасига қўйилганлигидан мамнуният изҳор этган. Андижон область билим жамияти аъзоси Н. Иноқов эса бу муҳим ҳужжат коллективлар орасида кенг тушунтириб берилганлигини хабар қилади.

Ушбу ҳужжатлар муҳокамаси муносабати билан келаётган хатларнинг муҳим жиҳати шундаки, меҳнаткашлар масалага фаол муносабат билдирмоқдалар. Газетхонлар ҳужжатларнинг айрим ўринларига аниқлик киритиб, уни янада қатъийлаштириш, айрим модда ва қоидаларни конкретлаштириш кўзда тутилган фикр-мулоҳазалар айтаётирлар. «СССР Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Қонун лойиҳасининг 96-моддасида «18 ёшга тўлган СССР граждани халқ депутатлигига, 21 ёшга тўлган ССР граждани эса СССР халқ депутатлигига сайланиши мумкин», дейилган деб ёзибди Задарё районидаги 11-мактаб ўқитувчиси С. Ғовсиддинов, менимча эндигина 18-21 ёшга кирган киши ҳаётни кам билади. У бу ёшда билим олаётган, агар мактабни битириб ишлаётган бўлса, бор-йўғи энди 4 йил меҳнат қилган бўлади. Улар Советларнинг сессияларида халқ номидан муҳим масалаларни кўтариб чиқишлари қийин бўлар, деб ўйлайман. Депутат ҳар томонлама билимдон, қобилиятли, кишиларнинг орзу-истакларини амалга ошириш учун кураша оладиган бўлиши керак. Шунинг учун Қонун лойиҳасига халқ депутатлигига камида беш йил иш стажига эга бўлган 22 ёшга тўлган, СССР халқ депутатлигига эса етти йиллик иш стажи бўлган камида 25 ёшдаги СССР граждани сайланиши мумкин, деб ёзиб қўйилишини истардим».

Тошкент районидаги Келес шаҳрида истиқомат қилувчи Й. Турсуновнинг фикрига кўра жамиятимиз тараққиётида демократияга, ҳақиқий умумхалқ ҳокимиятига томон туб бурилишни акс эттирувчи «СССР халқ депутатларини сайлаш ҳақида»ги Қонун лойиҳасида наказнинг бажарилишини кафолатлаш учун тегишли Совет билан бирга депутатнинг шахсан жавобгарлигини белгилаб қўйиш лозим. Ангор районилик Р. Тўлаганов эса халқ судьялари, халқ маслаҳатчиларининг кўрилаётган ишга нисбатан масъулияти оширилиши қонун йўли билан қайд этилиши тарафдори. Жиззах шаҳрилик С. Абдуллаевнинг фикрича сайлов системасида кенг демократияни амалга ошириш учун жамоат ташкилотларидан сайланадиган халқ депутатларини ҳам территориал сайлов округларидан, СССРнинг бутун территориясидаги сайловчилар томонидан сайланса тўғри бўлар эди. Минск шаҳрида таҳсил кўраётган Р. Иззатуллаев СССР халқ депутатларини сайлаш ҳақидаги Қонун лойиҳасининг еттинчи бобида наказларни тўлиқ бажармаган депутатлар қайта депутат этиб сайланиш ҳуқуқига эга эмаслар, деб қатъий кўрсатилишини маъқул деб ҳисоблайди. Шунингдек, Самарқанддан И. Неъматов, ангорлик Х. Қулназаров, Наманган шаҳридан Т. Холмирзаев, О. Нодиров, сариосиёлик Р. Аҳмедов, Қарши районидан С. Жалилова, Жиззах шаҳридан М. Асатуллаев, Термиз шаҳридан Н. Султонов, Т. Холбоев, Андижон область Ленинск шаҳридан Т. Маликов, Тошкент шаҳридан Б. Каримов, С. Тўхтаев, когонлик Х. Тешаев, Қўқон шаҳридан А. Аминов, Хонқа районилик И. Хаитбоев, ҚҚАССРдан М. Медетова, А. Бекжонов, Г. Ишмуротова, Н. Собиров, Б. Холмуротов ва бошқалар ҳам қонунлар лойиҳалари айрим боб ва бандларига таклиф ва мулоҳазалар билдирганлар.

Тўғри, айрим хат-хабарларда муҳокама этилаётган масалаларга енгил-елпи қараш, муҳокама доирасидан четга чиқиб кетиш ҳоллари ҳам учраб турибди. Аммо мактуб эгалари қонунлар лойиҳалари ҳақида гап юритар эканлар, унинг меҳнаткашлар манфаати ифодачиси сифатидаги аҳамиятини оширишга интилаётганликлари таҳсинга лойиқдир.

Асосини шу мазмун ташкил этадиган СССР Қонунлари лойиҳалари муҳокамаси қизғин, ошкора, актив ўтганлиги меҳнат аҳли, кўп сонли газетхонлар унга манфаатдорлик билан қараётганлигини далилидир.

«Совет Ўзбекистони» материаллари изидан

«ПАЛА-ПАРТИШ ИШЛАШ ОҚИБАТИ»

Газетанинг шу йил 12 август сонида босилган юқоридаги сарлавҳали танқидий мақолада Андижон машинасозлик заводи партия ташкилотида партияга қабул ва ёш коммунистлар билан ишлашда жиддий нуқсонларга йўл қўйилаётганлиги конкрет мисоллар орқали кўрсатиб ўтилган эди.

АНДИЖОН ШАҲАР ПАРТИЯ КОМИТЕТИ йўллаган расмий жавобда қайд этилишича, мақола шаҳар партия комитетининг ташкилий-партиявий ишлар бўлимида ва машинасозлик заводи партия комитетининг кенгайтирилган мажлисида муҳокама қилинди. Унда келтирилган фактлар асосан тасдиқланди ва тўғри, деб топилди.

Завод партия комитети секретари А. Охунжоновга КПСС Марказий Комитетининг «Партияга қабул қилиш ва партия сафларини мустаҳкамлаш борисида Тошкент область партия ташкилотининг ишидаги жиддий камчиликлар тўғрисида»ги қарорини бажариш юзасидан партияни мустаҳкамлаш, унинг сифат составини яхшилашда йўл қўйган хато ва камчиликлари қаттиқ кўрсатиб ўтилди.

Партия комитети аъзоларига, цех партия ташкилоти секретарларига партия аъзолигига номзодликка қабул қилишда ариза берган кишининг сиёсий, ишчанлик ва ахлоқий хислатларини чуқурроқ ўрганиб чиқиш ва реал эҳтиёжни инобатга олган ҳолда ишни ташкил этиш тавсия қилинди. Шу мақсадда завод партия комитети қошида КПСС сафига қабул ишларини ва коммунистларнинг шахсий ишларини олдиндан кўриб чиқувчи штатсиз комиссия тузилди. Комиссия кўп йиллик партия стажига эга бўлган коммунистлар — илғор ишчилар, меҳнат ветеранларидан таркиб топди. Завод партия комитети комиссия иш фаолиятининг асосий йўналишларини ишлаб чиқди ва тасдиқлади.

Ҳозирги кунда шаҳар партия комитети партия аъзолигига кандидатларни танлаш ва ёш коммунистларни тарбиялаш учун мустаҳкам база яратиш устида ишламоқда. 294 та бошланғич партия ташкилотида партияга қабул қилишнинг икки йиллик системаси жорий қилинди. Бугунги кунда икки йиллик ана шундай резерв мактабида 800 дан зиёд партиясизлар рўйхатга олинган, шулардан 350 дан ортиғи партия сафига киришга тайёрландилар.

Партия сафига кириш ҳақидаги аризалар аввал қуйи бўғинларда — партия группаларида, цех партия ташкилотларида кўриб чиқилмоқда, очиқ партия йиғилишларида партиясиз ўртоқлар иштирокида муҳокама этиляпти. Бу эса партияга қабул қилинаётган кишининг ижобий фазилатлари ва камчилик томонларини атрофлича муҳокама қилиш имконини бераётир. Фақат шу йилнинг ўзида очиқ партия йиғилишларида 4362 нафардан зиёд партиясизлар фаол иштирок этдилар.

Цех партия ташкилотлари ва партия комитети иш планларига партия аъзолигига номзодлар ва ёш коммунистларнинг партия топшириғини қандай бажараётгани ҳақида ҳисоботини эшитиш масаласи киритилди.

Шаҳар партия комитети бўлимлари ва бошланғич партия ташкилотлари бундан буён ҳам партияга қабул қилиш ва партия сафларини мустаҳкамлашдаги ишларни янада такомиллаштирдилар.

ТАРИХИЙ ҲАҚИҚАТ ПОЗИЦИЯСИДА ТУРИБ

Алоҳида воқеалар ва шахслар тўғрисида

Шу йил 16 октябрда «Совет Ўзбекистони» ва «Правда Востока» газеталари партия, уруш ва меҳнат ветеранларининг «Ҳақиқат — ошкоралик мезони» сарлавҳали хатини босиб чиқарди. Бу хат С. Григорьев, Р. Поспелов ва К. Икромовнинг бир неча марта турли матбуот органларида материаллар билан чиқиб, У. Юсупов шанига очиқдан-очиқ қўпол, асосланмаган айбларни тақаганликларига жавобан ёзилган.

Хат авторлари У. Юсуповга батафсил характеристика бериш мақсадини қўймаганлар. Ана шуни ҳисобга олиб, У. Юсупов тўғрисида кенгроқ ҳикоя қилиб, унинг сиёсий портрети билан ўқувчиларни ошно қилмоқчимиз.

Матбуот чиқишларида тарихий ўтмишни ва совет жамияти ҳозирги кунини, кўпгина шахслар ҳаёти ва фаолиятини баҳолашга очиқ-ойдин, холисона ёндашиш билан бирга, афсуски, бориб турган ошириб юборишларга, қоралаш кайфиятларига йўл қўйилмоқда. Унда ўтмиш тўғрисида ҳозирги нуқтаи назардан туриб мулоҳаза юритилмоқда, ҳозирги воқеа-ҳодисаларга эса шахсий ёки группа манфаатлари, нафсониятни ўртага қўйиб ёндашилмоқда. К. Икромовнинг марказий нашрлар саҳифалари ва марказий телевидение орқали чиқишларида Ўзбекистоннинг тарихи ва ҳозирги ҳаёти ҳақидаги исботсиз хулосалари бунинг афсусланарли тасдиғидир. Унинг «Твоя моя не понимай» («Искусство кино» журнали, 1988 йил, 9-сон) мақоласи сарлавҳасининг ўзи ғалати. К. Икромовнинг Ўзбекистонда гўё янги ижтимоий ҳодиса — рашидовчилик кейин ҳам содир бўляпти, деган фикрига, шунингдек, унинг ўзбеклар учун ҳақоратли бўлган «Бир ўзбек яна сирли жилмайиб, бошқасига соф рус тилида «Твоя моя не понимай!» деб айтади» деган ғалати гапларига қўшила олмаймиз. Ушбу сатрларнинг авторлари бўлган ҳар биримиз К. Икромовга бунга жавобан соф рус тилида «Моя твоя понимай» дейишимиз мумкин.

Олимларнинг, ижодий зиёлилар вакилларининг, У. Юсуповни яқиндан билган кишиларнинг К. Икромовга ва Ўзбекистон ҳақида ҳамда унинг баъзи бир арбоблари тўғрисида бадном қилувчи мақолалар босиб чиқарган кимсаларга (масалан, С. Григорьевнинг «Крокодил» журналининг 1988 йил 21-сонида босилган «Храбреци, («Шоввозлар» материали) жавоблари «Литературная газета» ва «Московские новости» редакциялари тортмаларида чанг босиб ётибди. Биз уларга М. С. Горбачевнинг қуйидаги гапларини эслатиб қўймоқчимиз: «Танқид қилинган кишиларни аслида танқидга жавоб бериш имкониятидан маҳрум қилиш ҳаддан ташқари ғайри демократик бир ҳолдир. Бунинг нимаси ошкоралик! Мунозаралардан, йиғилишлардан, матбуот саҳифаларидан, телевидение экранларидан даҳанаки жанг қилиш, ҳақоратлаш ва ёрлиқлар осиш учун фойдаланиш эса мутлақо номақбулдир».

ЎЗБЕКИСТОНДА, бинобарин бошқа республикаларда ҳам социализм қурилишига сезиларли ҳисса қўшган большевикларнинг ижодий йўли ўша ўтмиш даврининг муқаррар мураккабликлари, хатолари ва муаммоларини танқидий таҳлил қилмай ёритилгани ва ёритилаётгани бизни безовта қилмай қўймайди. Бу мулоҳазани нафақат У. Юсуповга бағишланган мақолалар, балки А. Икромов, Ф. Хўжаев, Й. Охунбобоев, А. И. Зеленский, Д. И. Манжара, Я. К. Бауман, С. Сегизбоев, А. Абдураҳмонов ва Ўзбекистоннинг бошқа кўпгина партия, совет раҳбар ходимларининг босилиб чиққан таржимаи ҳоллари хусусида ҳам тўла асос билан айтиш мумкин.

Ростданам янги жамият қуришнинг кашшофлари — большевиклар фаолиятида, айниқса ҳали яқиндагина Россиянинг қолоқ чекка ўлкаси шароитларида, муаммосизлик, хато қилмасликни кўз олдига келтириш мумкинми? Ахир мамлакатнинг ҳатто нисбатан ривожланган районларида ҳам, деб таъкидлаган эди В. И. Ленин, партия хатоларга йўл қўйган.

Модомики шундай экан, тарихий шахсларнинг ҳам кучли, ҳам заиф томонларини очиб беришга танқидий ёндашиш, аммо албатта холисона ёндашиш зарурлиги очиқ-ойдин кўриниб турибди.

Бизнинг ўтмиш ва яқин ўтмиш тарихимиздан ҳозирги ҳаётимиз ва келажак учун фойдали жиҳатларни ажратиб олиш ҳаётий заруратдир. Ана шу мамлакат тарихчиларини, жумладан Ўзбекистон тарихчиларини советлар тарихи ҳақиқатини қайтадан яратиш ва рўй-рост кўрсатишга илҳомлантираётган асосий нарсадир. Репрессиялардан қутилиб ва тарихимизнинг 20—50 йиллардаги энг мураккаб даврида ишлаган раҳбар ходимлар таржимаи ҳоли илмий ва сиёсий тушунтириб беришга айниқса муҳтождир.

Совет Ўзбекистони арбоблари орасида Усмон Юсупов кўзга кўринарли ўринни эгаллаган эди. У 20—50 йилларда пахта тозалаш заводининг прессловчи ишчисидан республика Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари ва СССР Пахтачилик министри лавозимигача бўлган йўлни босиб ўтди.

Ўрта Осиё ва Қозоғистоннинг кўпгина туб миллат вакиллари каби У. Юсупов ҳам юқори (бизнинг ҳозирги тушунчамизда) назарий ва ҳатто умумтаълим тайёргарлигига эга эмас эди. Аммо унинг бу камчилиги революцион ғайрат-шижоати, социализм ва меҳнаткаш халқ манфаатларига садоқатлилиги, оммага фаол суяниши ва унинг ҳаётий тажрибасидан фойдаланиш каби хислатлари эвазига ортиғи билан қопланиб кетар эди.

У. Юсупов 1900 йилда Фарғона областининг Каптархона қишлоғида деҳқон оиласида дунёга келади. У жуда кичиклигидан меҳнат қилиб, 16 ёшигача бойларнинг подасини боқишда отасига ёрдамлашади. Оила Тошкент яқинидаги янги ерга кўчиб келгач, Усмон 1916 йилда Қовунчи (ҳозирги Янгийўл) пахта заводига прессловчи бўлиб ишга киради. Завод ишчиларининг кўпгина қисмини келиб чиқиши Россиядан бўлган руслар ва бошқа миллатлар ташкил этарди. Уларнинг кўпчилиги революцион кайфиятдаги ишчилар эди. Шунинг учун ҳам улар, табиийки, маҳаллий ишчиларнинг кўпчилиги дунёқарашининг шаклланишига катта таъсир кўрсатадилар.

УСМОН Юсуповни ўсмирлик йилларидан билган партия ветерани, иттифоқ аҳамиятидаги шахсий пенсионер Й. Бобожонов шундай ҳикоя қилади: ёш ўзбек ишчиларидан ҳаммадан кўра Усмон Юсупов рус ишчилари билан кўпроқ мулоқотда бўларди. Ҳойнаҳой шунинг учун бўлса керак, 1918 йилда заводда ишчи назорати йўлга қўйилганда Усмон уни амалга оширишга фаол киришади..: Унга партияга кириш учун тавсияларни ҳам рус большевиклари беришган. Улар Юсуповни бутун қалби билан Совет ҳокимиятини қўллаб-қувватловчи ва интернационал кайфиятдаги инсон деб билардилар. Мен Қовунчида (ҳозирги Янгийўл шаҳри) Юсуповлар хонадони яқинида яшаганман ва уларнинг оиласи камбағал, аммо меҳнатсевар бўлганлигини биламан. 30—40-йилларда турли муассасаларда менга Усмон Юсупов раҳбарлигида ишлашга тўғри келди. Мен ҳозир ҳам уни яхши одам сифатида эслайман.

Партияга ленинча чақириқ кунларида У. Юсупов партия аъзолигига кандидат, 1926 йилда эса партия аъзоси бўлади. Орадан кўп ўтмай ёш, серғайрат коммунистни бинокор ишчилар Тошкент округ касаба союзларининг раҳбари лавозимига кўтаришади. 20-йиллар охирида Тошкентда қурилишлар кўп бўлган, бинокорлар сафи ҳам тез ўсган. У. Юсупов улар манфаатини принципиаллик билан ҳимоя қилди, қурилиш ишлаб чиқаришини ташкил этиш ва бинокорлар меҳнат шароитларини яхшилашга анчагина ҳисса қўшди, бу билан минглаб ишчиларнинг самимий ҳурматига сазовор бўлди.

1929 йилда У. Юсупов Ўзбекистон Коммунистик (большевиклар) партияси Тошкент округ комитетининг секретари этиб сайланади. Бошланган биринчи беш йилликда республикада индустрлаштириш, қишлоқ хўжалигини коллективлаштириш ва маданий революцияни поёнига етказиш бўйича кенг тадбирларни амалга ошириш кўзда тутилган эди. Республикада партия, совет ва хўжалик ишларига бошчилик қиладиган қобилиятли кадрлар, айниқса туб аҳоли орасидан чиққан кадрлар етишмас эди. Бу борадаги мушкулликни қардош Россия бераётган катта ёрдам ҳам енгиллатмаган эди. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Коммунистик (большевиклар) партиясининг IV съезди делегатлари партия иши тажрибаси етишмаслигига қарамай, аммо қобилияти ва ташкилотчилик фазилатларига, большевистик жўшқинлигига умид боғлаб У. Юсуповни республика Компартияси Марказий Комитети секретари қилиб сайладилар. Унинг зиммасига ўлка шароитида энг қийин ва муҳим тармоқ — қишлоқ хўжалигига партиявий раҳбарлик вазифаси юклатилади.

Маълумки, мамлакатда, шу жумладан Ўзбекистонда қишлоқда коллективлаштиришни амалга оширишда рўй-рост муваффақиятлар билан бирга, анчагина жиддий хатоларга ҳам йўл қўйилган эди. Мазкур хатоларнинг бир қисми, кейинги йиллар фактларининг кўрсатишича, ВКП(б) Марказий Комитетининг 1930 йил 14 мартдаги «Колхоз ҳаракатида партия йўлини бузишларга қарши кураш тўғрисида»ги қарорида фақат сўздагина қораланган эди. Бу даврда ВКП(б) Марказий Комитети вакиллари актив равишда рағбатлантирган Ўзбекистон раҳбарлари социал-иқтисодий қолоқликни ва деҳқонлар оммаси психологиясини ҳисобга олмай коллективлаштиришни мамлакатнинг ривожланган районлари билан бир вақтда поёнига етказишга интилдилар. Республиканинг партия ва совет раҳбарлари, шу жумладан У. Юсупов иттифоқ органларининг қандай қилиб бўлса ҳам пахтачиликни ривожлантириш хусусидаги нотўғри йўл-йўриқларига ўзларининг далиллари, исботларини очиқ равишда қарама-қарши қўя олмадилар. Экин майдонлари структурасида пахта улушини 80 ва ундан ҳам ортиқ процентга кўпайтиришга қаратилган йўл қаттиқ қўллик билан амалга оширилди. Қулоқларни тугатиш давомида ҳам кўпгина ҳаддан ошишларга йўл қўйилди. Минглаб ўртаҳол деҳқонлар қулоқ, деб эълон этилиб, Украина, шарқий Сибирга сургун қилиндилар.

1931 йил сентябридан 1934 йил ёзигача У. Юсупов ВЦСПСнинг Ўрта Осиё бюросига бошчилик қилди. Ўрта Осиё органлари тугатилиши арафасида у ВКП(б) Марказий Комитети ҳузуридаги олий марксизм-ленинизм курсига ўқишга юборилади. Курсни тамомлагач, 1936 йилда У. Юсупов Ўзбекистон ССР Озиқ-овқат саноати халқ комиссари этиб тайинланади.

ОММАВИЙ репрессиялар оқибатида республика Компартияси ва ҳукумати биринчи раҳбарларсиз қолади. Ф. Хўжаев, А. Икромов ва бошқа кўпгина раҳбарлар репрессияга учратилади. Дарвоқе шуни айтиш керакки, на А. Икромовнинг Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети биринчи секретари лавозимидан олиб ташланишига, бунинг устига на унинг қамоққа олиниши ва ўлимига У. Юсупов ҳам, Ўзбекистондаги бошқа бирон кимса ҳам алоқадор бўлган эмас. А. Икромов қисмати 1929 йилдаёқ, у Сталин адресига кескин фикр билдирган пайтдаёқ олдиндан ҳал этиб қўйилган эди.

У. Юсупов 1937 йил сентябрида Марказий Комитет аъзолигига кооптация қилинади ва Ўзбекистон КП(б) Марказий Комитетининг биринчи секретари этиб сайланади. Бунга нималар сабаб бўлди? Биринчидан, у раҳбарлик қилган саноат тармоғи яхши кўрсаткичларга эга эди. Юсупов эса ўша вақтда айтганларидек биронта ҳам «буржуа-миллатчилик группаси»га аралашмаган таниқли арбоб бўлган. Иккинчидан А. Икромовнинг У. Юсуповдан сезиларли даражада норозилиги ҳам роль ўйнаган. Тушунтириш бериб ўтамиз: бундан сал илгарироқ, Ўзбекистон Коммунистик (большевиклар) партиясининг VII съездида У. Юсупов ва республиканинг бир қатор раҳбар ходимлари — коммунистлар Марказий Комитет составига сайланмаган эдилар. Афтидан, У. Юсупов партияни тозалаш бўйича кампанияларга ҳам, «халқ душманлари»га қарши кураш баҳонасида кадрлардан ўч олишга ҳам алоқадор бўлмаганлигини инобатга олмаслик мумкин эмас.

Бу вақтга келиб репрессиялар машинаси республиканинг кўпгина раҳбар ходимларидан зарур «тан олиш»ларни ундирган эди. Улар гўё Ўзбекистонда буржуа-миллатчилик, ўнг-троцкийчилик, ҳатто национал фашистик йўналишдаги бошқа ташкилотлар ҳаракат қилганлиги тўғрисида «гувоҳлик» берадилар.

1938 йил мартидаги шов-шув таратган суд процессида Вишинскийнинг даъвосича, Бухарин, Антипов, Полонский томонидан ишга солинган Ўзбекистон КП(б) Марказий Комитетининг собиқ биринчи секретари А. Икромов ва Ўзбекистон ССР Халқ Комиссарлари Советининг собиқ раиси Ф. Хўжаевнинг ҳар бири ўзларича Ўзбекистоннинг СССРдан ажралиб чиқиши ва уни Японияга бўйсундиришни тайёрлаганлар, деб айтган. Вишинскийнинг бу сўзлари ҳозир ҳақоратли эшитилади, албатта. Ўша вақтда эса ана шу ва шунга ўхшаш қаланғи-қасанғи айблашлар «омманинг сиёсий ҳушёрлигини ошириш мақсадларида» актив пропаганда қилинган ва бу пропаганда мамлакатда «доҳий» ниҳоятда истаганидек акс-садо берди.

Табиийки, бошқа республикаларнинг раҳбар ходимлари сингари У. Юсупов ҳам бундай пропагандада қатнашади. Акс ҳолда улар ўзларини «ўша жойда» кўрган бўлар эдилар. 1938 йилда Ўзбекистон КП(б) Марказий Комитети секретари Чембуров ва Марказий Комитет биринчи секретарининг ёрдамчиси Пижурин қамоққа олинганларидан сўнг У. Юсуповнинг ҳам қамоққа олиниш хавфи реал бўлиб қолади. Москвага меҳнат муваффақиятлари тўғрисида ғалаба рапорти ва халқ қурилишлари планлари билан бориши уни бундай фалокатдан сақлаб қолади.

Холисоналик методологик принципига амал қилиб (муқаррар равишда синфий позицияларда туриб), мамлакатимизнинг 1937—1950 йиллардаги тарихида кўпгина муҳим воқеалар рўй берганлигидан кўз юмиб ўтиш мумкин эмас: Социализм асосларининг қурилиши, Улуғ Ватан урушида ғалабага эришилганлиги ва урушдан кейинги тикланиш ишлари шулар жумласидандир. Ўзбекистоннинг ана шу меҳнат ва жанговарлик жасоратларида қандай роль ўйнаганлиги ва у қандай мавқени эгаллаганлиги яхши маълум. Ана шу йилларда У. Юсупов Ўзбекистон КП Марказий Комитетига раҳбарлик қилар экан, ўзининг гражданлик ва ватанпарварлик бурчини бажара бориб, Марказий Комитет аъзолари, партия, давлат органлари ва жамоатчилик ташкилотлари ходимларини, меҳнаткашларни, бутун республика аҳолисини тинч қурилиш ва ҳарбий давр вазифаларини бажаришга сафарбар этиш билан фаол шуғулланди.

УСМОН Юсупов Катта Фарғона канали, кейинчалик бошқа бир қатор шунга ўхшаш объектлар қурилишининг ташаббускорларидан бири бўлди. «Сельская жизнь», «Советская Россия», «Известия» газеталарининг собиқ редактори П. Ф. Алексеев «Журналист юрган йўллар» китобида бундай улкан қурилишдаги умумхалқ иштироки ва бунга ўхшаш суръатларни дунёда ҳеч қайси мамлакат билмаган эди... деб ёзади. Қурилишнинг асосий ташкилотчиси ва илҳомчиси У. Юсупов эди. Инженер-олимлар Лебедев, Коржавин, Аскоченскийлар унинг энг яқин ёрдамчилари ва сафдошлари бўлишган. Москвадан келган машҳур кинорежиссёр С. Эйзенштейн, ёзувчи П. Павленко қурилишнинг гувоҳи бўлишган. Ўша йиллардаёқ У. Юсупов пахта териш машинаси яратиш тўғрисидаги фикрни тез-тез тилга оларди.

Катта Фарғона канали қурилиши наинки қишлоқ хўжалигини, балки Ўзбекистон ва қардош Тожикистоннинг бутун экономикасини ривожлантириш учун катта аҳамиятга эга бўлди.

Улуғ Ватан уруши йилларида У. Юсупов республиканинг иқтисодий ва ишчи кучлари ресурсларини душманга зарба беришга сафарбар этиш ишида кўп ғайрат-шижоат кўрсатди. ВКП (б) Марказий Комитети Сиёсий бюросида урушнинг дастлабки кунларида саноат корхоналарини мамлакатнинг шарқига кўчириш масаласи муҳокама қилинганида У. Юсупов Ўзбекистонга мумкин қадар кўпроқ корхоналарни кўчириш мақсадга мувофиқ эканлигини асослаб беради. Унинг таклифи қабул қилинади.

Ўзбекистонга юзга яқин саноат корхоналари кўчириб келтирилади. Улар қисқа вақт ичида ишга туширилиб, фронтга самолёт, миномёт, снаряд ва бошқа мудофаа маҳсулотларини етказиб бера бошлайди. Республика партия ташкилоти бу корхоналарни ишчи кучлари ва хом ашё билан таъминлаш учун кўп ишларни қилди. Бунда Юсуповнинг ҳам хизматлари катта бўлди. Ўша вақтда Тошкентга кўчириб келтирилган самолётсозлик заводи билан бирга келган П. Садименконинг (ҳозир пенсионер) хотирлашича, У. Юсупов партия-совет ва хўжалик ходимлари активи билан биргаликда деярли ҳар куни цехлар жойлаштирилаётган жойларда узоқ вақт аҳвол билан танишарди, зарур ёрдамни ташкил этарди. Завод кўчириб келтирилганига икки ой бўлмасданоқ ишга тушириб, биринчи самолётни чиқаришига у кўп жиҳатдан кўмаклашади.

Республикада ҳарбий маҳсулот ишлаб чиқаришни ташкил этганлиги учун У. Юсупов Ленин ордени ва I-даражали Ватан уруши ордени билан тақдирланади.

Ўзбек халқи ғарбий областлардан эвакуация қилинган миллиондан ортиқ аҳолини, ота-онасидан ажраган 200 минг болани ўз бағрига олади, уларга илиқ ғамхўрлик, меҳрибонлик кўрсатади. У. Юсупов кичик ёшдаги кўпгина етимларга ота-оналик қилган ўзбекистонлик оилаларнинг инсонпарварлик ва интернационализм намунаси бўлган хайрли ишларини қизғин қўллаб-қувватлайди. Уруш давом этиб турган кунларнинг бирида У. Юсуповнинг ўзи Ленинграддан эвакуация қилинган 5-6 ёшлардаги қизчани оиласига олиб келади. Ҳозир у — Фаина Усмоновна — меҳрибон она, Ўзбекистон агросаноат системасида ишлайди.

УРУШ даврининг оғир шароитларида У. Юсупов ўзининг партия ва меҳнаткашлар олдидаги шахсий сиёсий масъулиятини жуда аниқ ҳис этди. Буни тасдиқловчи жуда кўп мисоллардан бирини келтирамиз. П. Ф. Алексеев шундай хотирлайди: иттифоқо У. Юсуповнинг Тошкент области колхозларидан бирининг раиси Кичменнинг ёзма ахборотига кўзи тушиб қолади. Раис фронтга бажонидил ёрдам беришни истаб, колхознинг пландан ташқари шолисини бозорда соттириб, тушган пулни (у бир неча қоп бўлган) Марказий Комитет қабулхонасига олиб келади. Ўша куни У. Юсупов Марказий Комитетда йўқ эди. Қарийб 3 миллион сўмга яқин пулни давлат банкига олиб кетишади. Кичмен бу пулларни фронтга ёрдам фондига ўтказиш ва бу ҳақда Сталинга телеграмма орқали хабар қилишни талаб этади. У. Юсупов бундан хабар топиб, фиғони ошади, Кичменнинг қилмишини жиноятқорона иш деб ҳисоблайди. «Ҳатто энг олийжаноб мақсадлар бўлганда ҳам, — дейди У. Юсупов, — оддий одамларни чўмичда қоқмаслик керак. Шундай йўл билан қўлга киритилган пул давлатга керакми?.. Шундай оғир кунларда биз чайқовчиликни ва бир стакан гуруч сотиб олиб, бетоб боласининг қорнини тўйдириш мақсадида сўнгги танга-чақаларини олиб бозорга келган одамларни чўмичда қоқишни рағбатлантира оламизми? Бу бутунлай нотўғри... Колхоз раисини чақириб унга пулларни қайтариб бериш зарур деб ҳисоблайман. Ўша пулларга раис гуруч сотиб олсин-да, истаган болалар уйига берсин...»

Ўзбекистон меҳнаткашлари фронт орқасида оммавий қаҳрамонлик намунасини кўрсатдилар. Фронтга кетган эркаклар ўрнига кексалар, хотин-қизлар ва болалар станоклар ёнида туриб ишладилар. Шуниси афсусланарлики, нафсоният тинчлигини бузган К. Икромов уруш даврида Ўзбекистонда рўй берган воқеаларни очиқдан-очиқ бачканалаштиради.

1950 йилда Украина, Молдавия ва мамлакатнинг бир қатор янги районларида пахта етиштириш ғояси пайдо бўлади. ВКП (б) Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг қарори билан пахтачилик бўйича умумиттифоқ пахтачилик министрлиги ташкил этилади, унга Усмон Юсупов раҳбарлик қилади. 1953-1954 йилларда у Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси вазифасида ишлайди.

Ўз вақтида Н. С. Хрущев яхши ниятда кимнингдир маслаҳати билан пахта етиштиришда чигитни квадрат-уялаб экишни жорий қилишни талаб эта бошлайди. Бу усул 30-йилларда ҳам, 50-йилларда ҳам ишлаб чиқаришга сингиб кетмади. Аммо уни қўлланишнинг амалда муваффақиятсиз чиққанлигини эслатишнинг ўзиёқ У. Юсуповни 1954 йилда кадр билан «мустаҳкамлаш» учун «4-Боёвут» қўриқ совхозига юборилиши учун етарли бўлди. Иродали, ишчан бу инсон бир неча йил давомида совхозни илғорлар даражасига олиб чиқди. У 60-йилларда «Халқобод» агросаноат комплексига раҳбарлик қилди. У. Юсупов 1966 йилда вафот этди.

НАФСОНИЯТ кайфиятига берилган К. Икромов ва унинг таъсирида бўлган бошқа авторларнинг уринишлари билан турли марказий матбуот органларида У. Юсупов адресига бир неча жиддий, аммо далилланмаган айблар айтилди. Бу ҳақда муфассалроқ тўхталишга тўғри келади.

Холисоналик ва адолат ҳақи шуни таъкидлаш керакки, У. Юсупов репрессия балоси ноҳақларни ҳам, ҳақларни ҳам ўз комига тортаётганини, у мамлакатдаги, шу жумладан Ўзбекистондаги вазиятни очиқдан-очиқ мураккаблаштираётганини тушуниб етган эди. Аммо у кўпгина ишлар партия раҳбарлари хабардор бўлмаган ҳолда, НКВД органлари ташаббуси ва ўзбошимчаликлари билан рўй бераётир, деб ўйлаган эди. Шунинг учун ҳам у ҳамма жойда ва ҳамма нарсада «халқ душманлари»ни кўрадиган кимсаларни жиловлаб қўйиш зарурлигини асослаб, Сталин, Адреев, Маленковларга бир неча бор мактублар билан мурожаат қилган эди.

К. Икромовнинг репрессияга учраган ва ҳозир реабилитация қилинганлардан бирининг сўзларига (?) кўра У. Юсуповга 40 минг кишини отишга гўё санкция берган, деган асосланмаган айбни қўйиши муносабати билан айрим фактларни келтирамиз.

1938 йил декабрида, яъни Ўзбекистон КП (б) Марказий Комитети биринчи секретарлигига сайланганидан кейин икки йилдан камроқ вақт ўтгач (бунгача Марказий Комитет ва «учлик»ка А. Икромов бошчилик қилган), У. Юсупов Г. М. Меленковга хат йўллайди. Хатда у 1937—1938 йилларда тугатилган «йирик контрреволюцион тузилмалар»ни санаб (герман, инглиз ва япон резидентураларини ҳам қўшиб), шу вақт мобайнида НКВД органлари томонидан республикада 5 мингдан ортиқ киши қамоққа олинганини кўрсатади. У. Юсупов ВКП (б) Марказий Комитети секретари эътиборини областларда, ҳеч бир муболағасиз, энг кўп кишини қамоққа олиш мусобақаси кенг авж олдирилганлигига, иш ҳатто халқ комиссарлиги раҳбарияти миллий белгисига қараб қамоққа олишлар тўғрисида директива чиқаришигача бориб етганлигига, кўпдан-кўп сохтакорлик фактлари ва ҳоказоларга йўл қўйилаётганлигига қаратади. У. Юсупов репрессиялар кўламини қисқартириш бўйича қандайдир чоралар кўради, деган умидда Сталинга ҳам ана шундай мазмунда хат ёзади. Репрессиялар ҳақиқатан ҳам камая бошлайди, лекин «миллатлар отаси»нинг иродаси билан эмас. Бунинг сабаби шунда эдики, Сталинга ва унинг атрофидагиларга «танлаб ёндошиш» билан чегараланиш кераклиги бу вақтга келиб очиқ-ойдин бўлиб қолганди.

Синфий курашнинг кучайиши тўғрисидаги сталинча тезиснинг Улуғ Ватан уруши бошлангунигача партия ва давлатнинг юқори доираларида қўллаб-қувватланганлиги ва республика, областлар раҳбарлари сиёсий маданиятининг хийла пастлиги Ўзбекистон КП (б) Марказий Комитети, маҳаллий партия, совет ва маъмурий органлар фаолиятидаги кўп хатоликлар ва бузилишларга сабабчи бўлганлигини ҳам айтмаслик мумкин эмас, албатта. А. Икромов, Ф. Хўжаев ишлаб турган вақтда бир группа раҳбар ходимларнинг бошқаларни хуш кўрмаслиги ҳоллари, шунингдек У. Юсупов ишлаган дастлабки пайтларда ҳам намоён бўлиб турган. Бундай вазият ҳамжиҳатлик билан ишлашга халақит берарди.

ВКП (б) Марказий Комитети ва СССР Халқ Комиссарлари Совети талаблари билан Ўзбекистонда пахта монокультурасини йўлга қўйиш учун 20-йиллар охирида бошланган кураш 30-йиллар бошларига келиб хунук оқибатларга олиб келади. Бемаънилик шу даражага бориб етадики, уддалаб бўлмайдиган планни бажариш учун аҳоли (асосан туб миллат аҳолиси)ни кўрпа ва тўшакларни сўкиб, пахтасини тайёрловчиларга топширишга мажбур қилишади (!). Бу тутуруқсиз иш 1947 йилгача давом этган. Қонунга риоя қилмаслик, меҳнаткашлар ҳуқуқлари ва манфаатларини чеклаш каби бошқа кўпгина бебошликларга ҳам йўл қўйилган эди.

У. Юсупов шахсини, шунингдек, Ўзбекистондаги халқ қурилишларини баҳолашда андишасизликда бирбиридан қолишмайдиган хилма хил уйдирмалар олға сурилган. «Ҳаёт мазмуни» деб аталган икки серияли бадиий фильм ҳақидаги тақризларга келганда шуни айтиш керакки, фильмни яратганлар Ўзбекистондаги 30-йиллар ва 50-йиллар бошларидаги тарихий воқеаларни ўзгартирмайди, қандай бўлса шундайлигича кўрсатишади.

Қўшимча қилиб айтмоқчимизки, «Ҳаёт мазмуни» фильмига ёзилган батафсил ижобий тақриз унда тасвирланган воқеаларнинг актив иштирокчиларидан бири, ҳозирда Ўзбекистон ССР уруш ва меҳнат ветеранлари Советининг раиси Р. Ғ. Ғуломов қаламига мансубдир. («Ўзбекистон коммунисти» журнали, 12-сон, 1987 йил).

Бирон-бир шахснинг фаолиятига баҳо берганда нафақат негатив ҳолатларга, балки барча ижобий жиҳатларни ҳам кўрсатишга эътибор бериш мақсадга мувофиқдир. Ана шу маънода У. Юсупов, Й. Охунбобоев, А. Абдураҳмонов ва Ўзбекистоннинг бошқа кўпгина партия, совет раҳбар ходимларининг фаолияти саноатни юксалтириш, чинакам халқ қурилишларини ташкил этиш (Катта Фарғона канали, Фарҳод ГЭСи ва бошқалар), умумий мажбурий бошланғич ва етти йиллик таълимни амалга ошириш, миллий маданиятни ривожлантириш ва бошқа кўпгина ажойиб хайрли ишлар билан боғлиқдир.

Улар чинакам ҳалол, камтар, партия ва халқ ишига садоқатли, ҳаётда ўзларидан порлоқ хотира қолдирган коммунистлар бўлганликларини айтиб ўтиш ҳам ғоят муҳимдир.

М. ИСКАНДАРОВ,
тарих фанлари доктори, профессор, Тошкент олий партия мактабининг ректори.
Ф. ИСҲОҚОВ,
тарих фанлари доктори, Тошкент олий партия мактаби КПСС тарихи кафедрасининг раҳбари.

СТАТИСТИКА ДАВЛАТ КОМИТЕТИ ХАБАР БЕРАДИ

Ўзбекистон ССР Статистика давлат комитети ишчи, хизматчи ва колхозчиларнинг 2 мингга яқин оиласи бюджетини танлаб текшириб чиқди. Бу иш республика аҳолисининг моддий ва маданий турмуш даражасини ўрганиш учун амалга оширилди.

Қуйида текширилган оилалар даромадлари ва харажатлари структурасининг бир йил ичида қандай ўзгарганини кўрсатувчи маълумотлар келтирилади.

Ишчилар, хизматчилар ва колхозчилар оилаларининг пул даромадлари
(1988 йилнинг январь-сентябрь ойларида текширилган оилалар бўйича)
(ўрта ҳисобда бир оилага)

	ишчи ва хизматчилар		колхозчилар	
	1987 й.	1988 й.	1987 й.	1988 й.
Пул даромадлари, минг сўм жами	3,6	3,8	3,9	4,0
Жумладан якунга нисбатан процент ҳисобида:				
Иш ҳақи	76,6	76,9	18,9	18,2
Иш учун колхоздан олингани	0,9	0,9	37,5	38,5
Пенсия, стипендия, нафақа ва ижтимоий истеъмол фондидан бошқа тушумлар	10,0	10,2	12,2	12,1
Бошқа даромадлар	12,5	12,0	31,4	31,2
Улардан: қишлоқ хўжалик маҳсулотини сотишдан тушадиган даромадлар	2,3	2,1	12,3	12,4
Қорамол ва парранда сотишдан тушадиган даромадлар	2,9	2,8	10,5	10,1

Ишчилар, хизматчилар ва колхозчилар оилаларининг пул харажатлари
(1988 йилнинг январь—сентябрь ойларида текширилган оилалар бўйича)
(ўрта ҳисобда ҳар оилага)

	ишчи ва хизматчилар		колхозчилар	
	1987 й.	1988 й.	1987 й.	1988 й.
Пул харажатлари, жами минг сўм	3,4	3,6	3,8	3,9
Шу жумладан, якунга нисбатан процент ҳисобида:				
Овқатланиш харажатлари	39,3	38,2	39,0	38,5
Ноозиқ-овқат маҳсулотлари сотиб олиш	30,8	31,6	34,7	34,4
Алькоголли ичимликлар сотиб олиш	1,6	1,5	1,7	1,7
Маданий-маиший ва бошқа хизматлар кўрсатиш	10,4	10,4	5,9	6,6
Солиқлар, йиғимлар, тўловлар	9,1	9,0	2,3	2,2
Бошқа харажатлар	8,8	9,3	16,4	16,6

1988 йилнинг 9 ойи ичида ишчи ва хизматчилар оиласининг ҳар бир аъзосига ҳисоблаганда пул даромади ўрта ҳисобда 876,8 сўмни ташкил этди. Бу 1987 йилнинг шу давридагига нисбатан 4,5 процент кўпдир. Колхозчилар оиласи ҳар бир аъзосининг даромади 1,7 процент кўпайди ва 582,1 сўмни ташкил этди. Шу тариқа ишчилар, хизматчилар ва колхозчилар оилалари ҳар бир аъзоси даромади ўртасидаги тафовут кўпайиб бормоқда ва 1988 йилнинг 9 ойи ичида 1987 йилдаги 270,6 сўм ўрнига 294,7 сўмни ташкил этди.

СоюзНИХИ Мирзачўл филиали ходимларига қулайлик яратилди. «Джизакстепстрой» трестига қарашли 1-механизациялашган кўчма колонна қурувчилари замонавий лаборатория биносини битказиб фойдаланишга топширдилар.

Суратларда: (чапдан) 1. Янги бино кўриниши. 2. Лаборантка Меҳри Бекмирзаева, илмий ходим Тиллабой Дуйсенов, бўлим бошлиғи Рўзибой Ризаевлар иш устида.

У. ҚЎШВОҚОВ фотолари.

Йўл ҳаракати бехатар бўлсин

2167 киши ҳалок бўлди, 13674 киши жароҳатланди... Биз бу ўринда зилзила, сув тошқини ёки бошқа табиий офат натижасида жабрланганлар ҳақида гапираётганимиз йўқ. Бу қайғули рақамлар Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрлиги Давлат автоинспекцияси бошқармаси маълумотларидан олинган. Ўн ой мобайнида республика йўлларида содир бўлган йўл-транспорт ҳодисаларига оид маълумотлар ташвишлидир: республика йўлларидаги авариялар сони ошиб бормоқда, йил бошидан бери автомагистралларда 13 мингга яқин кўнгилсиз воқеа содир бўлди.

Республика Ички ишлар министрлигининг Давлат автомобиль инспекцияси бошқармасида ушбу фактларни изоҳлаб, Қашқадарё, Самарқанд, Сирдарё, Тошкент ва Фарғона областларида автотранспорт авариялари кўпайганлигини айтишди. Давлат автоинспекцияси министрликлар, идоралар, жамоат ташкилотлари билан биргаликда йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш юзасидан тадбирлар кўрмоқда. Масалан, министрликлар ва идораларнинг вакиллари областларга боришиб, авария сабабларини ҳар жиҳатдан ўрганишди, йўллардаги нохуш ҳодисаларнинг сабабларини синчиклаб таҳлил қилишди. Ана шундай сафар натижалари партия-хўжалик активларининг йиғилишларида, область ижроия комитетлари ҳамда шаҳар, район ижроия комитетларининг йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш комиссияларининг кенгайтирилган йиғилишларида муҳокама қилинди.

Давлат автоинспекцияси ходимлари билан ҳайдовчилар ва йўловчиларнинг ўзаро муносабатларини яхшилаш, йўлларда қулай психологик вазиятни яратишга кўпроқ эътибор берилмоқда. Давлат автоинспекцияси ходимларининг касб малакасини аниқлаш мақсадида аттестация ўтказилмоқда.

Республика Ички ишлар министрлиги Давлат автоинспекцияси бошқармаси йўллар ва кўчаларни назардан ўтказганида, уларни озода тутиш ва ободонлаштиришда кўпгина жиддий камчиликлар борлиги аниқланди. Масалан, умумдавлат аҳамиятига эга бўлган 233 километр йўл қониқарсиз аҳволдадир. Ҳаракат хавфсизлигини оширадиган кўприклар ва ер ости ўтиш йўлларини ободонлаштириш ишлари ниҳоятда суст бормоқда. Жами темир йўл чорраҳаларининг учдан бир қисми ҳаракат хавфсизлиги талабларига жавоб бермайди.

Автомобиль йўллари қурилишига сарфланадиган капитал маблағларни кўпайтирмасдан ҳам йўлларда содир бўладиган тасодифларни камайтириш, магистраллардан машиналар қатновини кўпайтириш мумкин — Давлат автоинспекцияси ходимларининг бунга ишончи комил. Бунинг учун йўл белгиларининг тўғри ўрнатилиши ва чизилишига, улар кечаси ҳам, кундузи ҳам кўзга яққол ташланиб туришига эришиш керак. Аммо термопластика, бўёқлар, махсус плёнкаларнинг тақчиллиги бунга халақит бермоқда. Маҳаллий органлар ҳозирча бундай материалларни тайёрлашга қодир эмас. Бунинг устига йўллардаги қатновни қатъий назорат қилиш учун давлат автоинспекцияси ходимлари қўлида назорат қилиш ва ўлчаш асбоблари, айниқса, ичкилик истеъмол этган одамнинг нечоғлик мастлигини аниқлайдиган, тутуннинг кам-кўплигини ўлчайдиган ихчам асбоблар кам.

Республика семинари

25 ноябрь куни Тошкентда бўлиб ўтган республика семинарида Ўзбекистон автомобиль йўлларини қуришда фан-техника тараққиёти ютуқларини пропаганда қилиш принциплари ва методлари кўриб чиқилди.

Тармоқ министрлиги, республика «Билим» жамияти, илмий муассасаларининг вакиллари, Тошкент Автомобиль транспорти ва йўллар институтининг олимлари хўжалик ҳисобини жорий этиш муаммоларини муҳокама қилдилар. Хўжалик юритишнинг янги системасига ўтиш техника тараққиётини жадаллаштиришни, илғор технологиялар асосида меҳнат унумдорлигини ошириш ва автомобиль йўллари қуриш сифатини яхшилашни қатъиян тақозо этиши таъкидланди. Автомобиль йўллари қуриш ва ундан фойдаланишда иккиламчи хом ашё ва ишлаб чиқаришнинг турли чиқиндиларидан фойдаланишнинг ўзига хос хусусиятлари, кадрлар тайёрлаш муаммолари ҳам муҳокама қилинди. Илғор тажриба ўртоқлашилди.

Яна юқоридаги маълумотномага мурожаат қилайлик. Бу рақамлар вазият ташвишли эканлигини кўрсатмоқда. Болалар ўртасида жароҳатланиш даражаси ҳамон юқори бўлиб турибди. Ҳар уч йўл—транспорт ҳодисасидан бири болалар иштирокида рўй бермоқда. 10 ой мобайнида йўлда рўй берган авариялар оқибатида 556 бола ҳалок бўлди, 3300 га яқин бола жароҳатланди.

Бунинг боиси шундаки, мактабларда ўқиётган ва боғчаларда тарбияланаётган болаларга йўл ҳаракати қоидалари тузукроқ ўргатилмаётир. Республикада 8940 та мактаб бор, шулардан фақат 1642 тасида автомайдончалар ташкил этилган бўлиб, уларда болалар кўча ҳаракати қоидаларини амалда ўрганмоқдалар.

Авария кўп бўлаётганлигининг боиси шундаки, ҳайдовчилар йўл ҳаракати қоидаларини қўпол равишда бузмоқдалар. Тезликни белгиланганидан ошириш оқибатида 1880 та авария бўлди. Чорраҳалардан ўтиш, қувиб етиб, ўзиб кетиш ва йўл ҳаракати бошқа қоидаларининг бузилаётганлиги оқибатида аянчли тасодифлар тез-тез рўй бермоқда. Статистика маълумотларига разм солсак, шу нарса маълум бўладики, авариялар жума, шанба ва якшанба кунлари, айниқса, кўпроқ бўлмоқда.

Йўловчиларнинг интизомни бузаётганликлари жиддий хавотир уйғотмоқда. Кўча тасодифларининг ярми уларнинг айби билан бўляпти. Ўн ой мобайнида транспорт воситаларининг йўловчиларни уриб кетиши Наманган, Самарқанд, Сурхондарё, Тошкент, Хоразм областлари ва Тошкент шаҳрида кўпайди.

Давлат автоинспекцияси ходимларининг изчил иш олиб боришлари туфайли сўнгги уч йил мобайнида маст ҳайдовчиларнинг айби билан бўлаётган авариялар сони камайди. Шу йилнинг биринчи ярмида Давлат автоинспекцияси ходимлари ичиб олган 26 минг ҳайдовчини автомобилни бошқаришдан четлатдилар. Аммо, кўрилган тадбирларга қарамай, кайфи бор ҳайдовчиларнинг айби билан бўлган тасодифлар Бухоро областида 26,3 процент, Қашқадарё областида 32,1 процент кўпайди.

Шахсий автомобили бўлган ҳайдовчилар содир этган йўл-транспорт ҳодисалари кўпайиб бормоқда. … мингга яқин авария худди ана шундай кишиларнинг айби билан бўлди. Шу ўринда автоҳаваскорлар кўнгилли жамиятлари фаолияти жиддий таънага сазовордир. Бу жамиятлар шахсий транспортни асраш ва унинг техникавий қарови учун зарур шароит яратишмаяпти, шахсий машиналари ва мотоцикллари бўлган кишиларнинг ўқишини суст ташкил қилишяпти.

(ЎзТАГ).

ТЎРТКЎЛДА ЯНГИ АВТОВОКЗАЛ

Қорақалпоғистоннинг Тўрткўл шаҳрида янги автовокзал ишга туширилди. Бино ўзининг кенг ва ёруғлиги, меҳнаткашлар учун барча қулайликларга эгалиги билан бошқа иморатлардан ажралиб туради. Янги автовокзал соатига 150 йўловчига хизмат кўрсатади.

Бинони «Узавтострой»га қарашли «Каракалпакстрой» трестининг механизациялашган кўчма колоннаси бунёдкорлари қисқа муддатда қуриб битказишди.

Автовокзалда йўловчилар кутиш зали, касса, 48 ўринлик ошхона ва буфет хизматидан фойдаланишлари мумкин.

Тўрткўл автовокзалидан Қорақалпоғистоннинг турли шаҳар ва қишлоқларига, шунингдек, Самарқанд, Бухоро, Ҳазорасп, Дружба, Урганч каби шаҳарларга ҳам автобус қатнайди.

О. ХУДОЙБЕРГАНОВ.

Редактор Л. ҚАЮМОВ.

Спорт

ВОЛЕЙБОЛ:

ДАСТЛАБКИ УЧРАШУВЛАР

Аёллар олий лига командалари мамлакат чемпионатининг дастлабки тур ўйинларини уч группага бўлинган ҳолда Москва, Олмаота ва Свердловск шаҳарларида ўтказишди. Тошкентнинг «Автомобилист» командаси волейболчилари Москвада баҳслашдилар. Вакилларимиз пойтахт армиячиларига имкониятни (1:3) бой бериб, «Уралочка-2» командасини худди шу ҳисобда мағлубиятга учратдилар. Одесса медицина институти командаси билан ўйинда ҳам шундай ҳисоб қайд қилинди. Бу сафар студентлар устун келишди. Шундай қилиб, волейболчиларимиз дастлабки учрашувларда бир ғалаба билан қаноатландилар.

КУРАШ:

ҒОЛИБЛИК СУПАСИДА

Фарғонада классик кураш бўйича ўтказилган Ўзбекистон чемпионатида беш нафар полвон ўзининг ўтган йилги унвонини сақлаб қолди. Мусобақада эса 90 полвон ўзаро беллашди. Фарғоналик Муса Илёсовнинг чиқишлари кўпчиликнинг эътиборини тортди. У финалда Айдар Абдурамоновдан устун келиб, ғолиблик супасига кўтарилди. Шунингдек, тошкентлик Б. Жўраев, Н. Шораҳимов, хоразмлик С. Равшанов ва қаршилик Ф. Кенжаевлар ҳам илк бор чемпион бўлишди. Халқаро классдаги спорт мастери Александр Павлов бу сафар ҳам чемпион номини муносиб ҳимоя қилди. Қаршилик спорт мастери Серан Абдураимов, тошкентлик Шамсуддин Худойбердиев, Искандар Ҳамроев, Нурлан Содиқовлар ҳам ғалаба нашидасидан баҳраманд бўлишди. Энди ғолиблар зонал турнир баҳсларида иштирок этиб, мамлакат чемпионатида қатнашиш учун Арманистон пойтахтига йўл оладилар.

ҲУРМАТЛИ ЎРТОҚЛАР!

СССР Ички ишлар министрлигининг бир группа ходимлари Ўзбекистонга келиб, уюштирилган жиноятчиликка қарши кураш муаммолари юзасидан жамоатчиликнинг фикрини ўрганмоқда. Уюштирилган жиноятчилик аҳволи тўғрисидаги ўз фикрингизни, унга қарши қандай кураш олиб борилаётганлиги тўғрисидаги фикр ва мулоҳазаларингизни 29 ва 30 ноябрь кунлари соат 9 дан 20 гача қуйидаги телефонлар орқали маълум қилишингизни илтимос қиламиз.

Телефонлар: 33-64-60 ва 56-36-08.

СССР ИЧКИ ИШЛАР МИНИСТРЛИГИ ЖИНОИЙ ҚИДИРУВ БОШ БОШҚАРМАСИ.

ТВ ҲАФТАЛИК ПРОГРАММА ТВ

28 ноябрь, душанба

МТ-I. 7.00 «120 — минут». 9.05 — «Ёрдам беринглар». Бадиий фильм, 1 ва 2-серялар. 11.35 — Футбол шарҳи. 12.05 — «Днепряне» фольклор ансамблининг концерти. 12.35 — Ҳужжатли фильм. 16.00 — Янгиликлар. 16.15 — Қайта қуриш прожектори. 16.25 — Ҳужжатли фильмлар. 17.05 — «Лейгарид» фольклор ансамблининг концерти. 17.30 — Мутафаккир ва революционер. 17.50 — Форс оҳанглари. 18.15 — Қувноқ стартлар. 19.00 — РСФСРда хизмат кўрсатган артист Ю. Башмет концерти. 19.45 — XIX партия конференцияси белгилаб берган йўлдан. 20.30 «Бертольт Брехтнинг дунё бўйлаб саёҳати». Спектакль. 21.30 — Время. 22.05 — Қайта қуриш прожектори. 22.15 — Спектакль давоми. 23.20 — Футбол шарҳи. 23.50 — Дунё воқеалари. 24.00 — Д. Азарян раҳбарлигидаги джаз-триоси ижросида джаз композицияси. 00.15 — Ҳужжатли фильм.

МТ-II. 9.00 — Гимнастика. 9.15 — Илмий-оммабоп фильм. 9.35 — А. С. Грибоедов. «Ақллилик балоси». 10.05 — Итальян тили. 11.05 — СПТУ ўқувчиларига. 11.35 — Тарих. 12.05 — Иқтисодий билимлар асослари. 13.05 — Марсель Карне, киноаппаратли киши. 14.20 — Ҳужжатли фильм. 14.50 — Янгиликлар. 15.00 — «Жаноб Буюк Новгород». Бадиий фильм. 16.35 — Совет Иттифоқига хизмат қиламан! 18.35— Янгиликлар. 18.40 — Ҳужжатли фильм. 19.00 — Футбол шарҳи. 19.30 — Халқ куйлари. 19.45 — Фидойи шахслар. 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — Халқаро панорама. 21.30 — Время. 22.05 — Қайта қуриш прожектори. 22.15 — Иттифоқдош республикалар студияларининг фильмлари. 23.10 — Тонгги почта. 23.40 — Янгиликлар.

ЎзТВ-I. 14.50 — Телефильм. 15.05 — «Энди сизни ким деб атай?». Бадиий фильм. 16.45 — Зоология. 17.15 — Телефильм. 17.45 — Янгиликлар. 18.00 — Қўғирчоқ фильмлар. 18.20 — Қорақалпоқ шоирларининг шеърлари. 18.50 — Агросаноат ва Озиқ-овқат программаси. 19.20 — Ўзбекистон Композиторлар союзининг пленуми олдидан. 20.00 — Ахборот. 20.20 — Долзарб интервью. 20.30 — Ахборот. 20.50 — Қардош халқлар иттифоқи. 21.30 — Время. 22.05 — Қайта қуриш прожектори. 22.15 — Қувноқлар ва зukkолар.

ЎзТВ-II. 19.30 — Меҳнат қонунчилиги масалалари. 20.05 — «Тўлов». Бадиий фильм. **Душанба.** 21.30 — Время. 22.05 — Қайта қуриш прожектори. 22.15 — «Қора капитан». Бадиий фильм.

29 ноябрь, сешанба

МТ-I. 7.00 «120 — минут». 9.05 — «Бертольт Брехтнинг дунё бўйлаб саёҳати». Спектакль. Танаффусда — Янгиликлар. 11.25 — Концерт. 16.00 — Янгиликлар. 16.15 — Қайта қуриш прожектори. 16.25 — Ёшлик куйлайди ва рақсга тушади. 16.40 — Беш йиллик: ишлар ва одамлар. 17.20 — Кит байрами. 17.45 — Обьектив. 18.20 — Югославиянинг миллий байрами — Республика кунига. 19.15 — Дунё воқеалари. 19.35 — Сиз яратган боғ. 20.05 — Мультфильм. 20.20 — «Серафима Глюкинанинг оддий кунлари ва байрамлари». Бадиий фильм, 1-серия. 21.30 — Время. 22.05 — Қайта қуриш прожектори. 22.15 — Сиз бунга қодирсиз. 23.00 — Дунё воқеалари. 23.10 — С. Ковачич куйлайди.

МТ-II. 9.00 — Гимнастика. 9.15 — Фикр. 9.35 — География. 10.05 — Француз тили. 11.05 — СПТУ ўқувчиларига. 11.35 — География. 12.05 — Француз тили. 13.05 — «Кечиккан учрашув». Бадиий фильм. 14.25 — Шаҳарлар ва йиллар. 15.00 — Янгиликлар. 15.10 — Музикали причал. 15.30 — «Сарсонлик-саргардонлик д а ». Бадиий фильм, 12-серия — «Шафақ». 18.25 — Янгиликлар. 18.30 — Қишлоқ янгиликлари. 19.30 — Музикали киоск. 20.00 — Ритмик гимнастика. 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — ...16 ёшгача ва ундан катталар. 21.30 — Время. 22.05 — Қайта қуриш прожектори. 22.15 — «Юртдошлар». Бадиий фильм, 1-серия. 23.20 — Янгиликлар.

ЎзТВ-I. 14.50 — Телефильм. 15.10 — «Дурангсиз ўйин». Бадиий фильм. 16.45 — Ўзбек совет адабиёти. 17.15 — Телефильм. 17.45 — Бойчечак. 18.10 — Ёшлик. 18.45 — Элга хизмат: талаб ва таклиф. 19.30 — Адабиёт элчилари. 20.00 — Ахборот. 20.15 — Фаластин: кураш ва умид. 20.30 — Ахборот. 20.50 — Тошкент давлат консерваторияси — 50 ёшда. 21.30 — Время. 22.05 — Қайта қуриш прожектори. 22.15 — Инсон ва қонун. 23.05 — Эртага — премьера.

ЎзТВ-II. 19.30 — Биринчи лига эркаклар командалари ўртасида волейбол. 20.00 — Фарзандларимиз йўли. 21.00 — Ёшлик. **Фрунзе.** 21.30 — Время. 22.05 — Қайта қуриш прожектори. 22.15 — «Оқ кема». Бадиий фильм.

30 ноябрь, чоршанба

МТ-I. 7.00 «120 — минут». 9.05 — Қувноқ стартлар. 9.50 — «Серафима Глюкинанинг оддий кунлари ва байрамлари». Бадиий фильм. 1-серия. 11.00 — Янгиликлар. 11.10 — Ҳужжатли фильмлар. 16.00 — Янгиликлар. 16.15 — Қирғизистон телевидениесининг программаси. 17.25 — ...16 ёшгача ва ундан катталар. 18.15 — Фалсафий суҳбатлар. 19.15 — Дунё воқеалари. 19.35 — Мультфильм. 19.45 — Иқтисодий билимлар асослари. 20.15 — «Серафима Глюкинанинг оддий кунлари ва байрамлари». Бадиий фильм, 2-серия. 21.30 — Время. 22.30 — Кинопанорама. 24.00 — Дунё воқеалари. 00.10 — Ф. Лист. Дантени ўқиб...

МТ-II. 9.00 — Гимнастика. 9.15 — Илмий-оммабоп фильм. 9.35 — Чет эл композиторлари ижодида халқ куйлари. 10.35 — Немис тили. 11.05 — СПТУ ўқувчиларига. 11.35 — Умумий биология. 12.05 — Немис тили. 13.05 — «Юртдошлар». Бадиий фильм, 1-серия. 14.10 — Янгиликлар. 14.20 — Ҳужжатли фильм. 14.45 — «Сарсонлик-саргардонлик д а ». Бадиий фильм, 13-серия — «Булутли тонг». 18.35 — Янгиликлар. 18.45 — Ҳамма учун ва ҳар бир киши учун. 19.20 — Бир ҳукмнинг сатрларида. 19.40 — Фильм-концерт. 20.10 — Ҳужжатли фильм. 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — П. И. Чайковский номли халқаро конкурс лауреатлари. 21.30 — Время. 22.30— «Юртдошлар». Бадиий фильм, 2-серия. 23.40 — Футбол, Жаҳон чемпионатининг саралаш матчи. Туркия — ГДР. 00.30— Янгиликлар.

ЎзТВ-I. 14.50 — Болалар учун фильмлар. 15.20 — «Қиз ўғирлаш». Бадиий фильм. 16.45 — Информатика ва ҳисоблаш техникаси асослари. 17.15 — Телефильмлар. 17.40 — Ёшлик. 18.25 — Халқ контроли экрани. 18.55 — Ижод саҳифалари. Мақсуд Шайхзода. 20.00 — Ахборот. 20.20 — Долзарб интервью. 20.30 — Ахборот. 20.50 — Қўшиқ қалб изҳори. 21.30 — Время. 22.30 — Бўстон. 23.40 — СССР халқ артисти Г. Измайлова ижоди ҳақида фильм-концерт.

ЎзТВ-II. 19.30 — «У ўлдиришни хоҳламаганди». Бадиий фильм. 21.00 — Кескин танқид остида. **Душанба.** 21.30 — Время. 22.30 — «Тунда содир бўлган воқеа». Бадиий фильм.

1 декабрь, пайшанба

МТ-I. 7.00 «120 — минут». 9.05 — Мультфильмлар. 9.35— «Серафима Глюкинанинг оддий кунлари ва байрамлари». Бадиий фильм, 2-серия. 10.50 — Янгиликлар. 11.00 — Ҳужжатли фильм. 16.00 — Янгиликлар. 16.15 — Белоруссия телевидениесининг программаси. 17.20 — Ҳужжатли фильм. 17.30 — Спорт ва шахс. 18.15 — Музикали хазина. 19.00 — Дунё воқеалари. 19.20 — Фидойи шахслар. 20.05 — Адабий-бадиий видеоканал. 21.30 — Время. 22.20 — Адабий-бадиий видеоканалнинг давоми. Танаффусда — Дунё воқеалари.

МТ-II. 9.00 — Гимнастика. 9.15 — Сиз яратган боғ. 9.45 — Табиатшунослик. 10.05 — Испан тили. 10.55 — Илмий-оммабоп фильм. 11.05 — СПТУ ўқувчиларига. 11.35 — Физика. 12.05 — Испан тили. 13.05 — «Юртдошлар». Бадиий фильм, 2-серия. 14.05 — Ҳужжатли фильм. 14.35 — Шаҳар таронаси. 15.15 — Янгиликлар. 15.25 — «Сабаб». Бадиий фильм, 1-серия. 18.35 — Янгиликлар. 18.45 — Ҳужжатли фильм. 18.55 — Ҳаракат хавфсизлиги учун. 19.00 — Хитой билан учрашув. 20.00 — Ритмик гимнастика. 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — СССР халқ артисти Д. Дашиев куйлайди. 21.30 — Время. 22.20 — «Юртдошлар». Бадиий фильм, 3-серия. 23.30 — Ҳужжатли фильм. 23.55 — Янгиликлар. 24.00 — Баскетбол. Европа чемпионатининг саралаш матчи.

ЎзТВ-I. 16.00 — «Умр бир марта берилади». Бадиий фильм. 17.30 — ЎзССР тарихи. 18.00 — Янгиликлар. 18.10 — Мультфильмлар. 18.30 — Сўз кетидан сўз келар. 18.50 — Объективда қайта қуриш. 19.20 — Ижод лаҳзалари. 19.40 — Илмий-оммабоп фильм. 20.00 — Ахборот. 20.20 — Шеърият дафтаридан. 20.30 — Ахборот. 20.50 — Тилга эътибор... 21.30 — Время. 22.20 — «Инқилоб тонги». Спектакль.

ЎзТВ-II. 19.20 — «Прерия». Бадиий фильм. 20.50 — Реклама. 21.00 — Ҳужжатли фильмлар. **Фрунзе.** 21.30 — Время. 22.20 — ТВнинг матбуот маркази: ҳисобот ва сайловлар давом этмоқда. 22.50 — «Бағритошлик». Бадиий фильм.

2 декабрь, жума

МТ-I. 7.00 — «120 минут». 9.05 — Салом, музика! 9.50 — Танишинг: ёш кинематографчилар. 10.50 — Янгиликлар. 11.00 — Фидойи шахслар. 11.45 — Кит байрами. 12.10 — Ҳужжатли фильм. 16.00 — Янгиликлар. 16.15 — «2 «В» лик қасоскорлар», «Ҳамма нарсани биладиган дўстим Кнопик» «Салом, Пушкин». Бадиий фильмлар. 17.15 — Студиямизда пианиночи В. Овчинников. 17.55 — Нега ва нима учун? 18.25 — Ҳужжатли фильм. 19.15 — Дунё воқеалари. 19.35 — Мультфильмлар. 20.00 — Инсон ва қонун. 20.30 — Музика ва биз. 21.30 — Время. 22.20 — Нигоҳ. 22.05 — 1988 йил қўшиқлари.

МТ-II. 9.00 — Гимнастика. 9.15 — Илмий-оммабоп фильм. 9.35 — Тарих. 10.05 — Инглиз тили. 11.05 — СПТУ ўқувчиларига. 11.35 — География. 12.05 — Инглиз тили. 13.05 — «Юртдошлар». Бадиий фильм. 3-серия. 14.15 — Ҳужжатли фильм. 14.45 — Янгиликлар. 14.55 — «Сабаб». Бадиий фильм, 2-серия. 18.35 — Янгиликлар 18.40 — Концерт 19.35 — Ҳужжатли фильм. 20.50 — Бизнинг мерос. 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — Э. Грач чалади. (скрипка). 21.30 — Время. 22.20 — Музикали фильм. 23.45 — Янгиликлар. 23.50 — Ҳужжатли фильмлар.

ЎзТВ-I. 15.50 — Фильм-концерт. 16.45 — Физика. 17.15 — «Димканинг хўрозчаси». Бадиий-телефильм. 17.30 — ЎзССР тарихи. 18.00 — Янгиликлар. 18.10 — Инсон болаликдан бошланади. 18.50 — Болалар учун фильм. 19.30 — Хўжасизликка ўт очайлик! 20.00 — Ахборот. 20.20 — Долзарб интервью. 20.30 — Ахборот. 20.50 — Қизлар гулдастаси. 21.30 — Время. 22.20 — Октябрь саодати.

ЎзТВ-II. 19.30 — «Онтарио соҳилида бўлган воқеа». Бадиий фильм. 21.00 — Шаҳар ташвишлари ва юмушлари. **Фрунзе.** 21.30 — Время. 22.20 — «Алвидо гўр ёшлигим». Бадиий фильм.

3 декабрь, шанба

МТ-I. 7.00 — «120 минут». 9.05 — Нега ва нима учун? 9.35 — Бизнинг қаҳрабо. 10.15 — Уй академияси. 10.45 — Ҳаракат хавфсизлиги учун. 11.15 — Концерт. 11.45 — Ҳужжатли фильм. 12.15 — Социализм мамлакатларида. 12.45 — Жаҳон халқларининг ижоди. 13.15 — Фильм-концерт. 14.00 — Ҳайвонот оламида. 15.00 — Дунё воқеалари. 15.20 — Ҳамма учун ва ҳар бир киши учун. 15.55 — Бутуниттифоқ журналхонлари конференцияси. 17.35 — Халқаро программа. 18.35 — «Оқ бим Қора қулоқ». 1 ва 2-сериялар. 21.30 — Время. 22.20 — Совет телевидениесида Америка Ти-би-эс телекомпаниясининг кечаси.

МТ-II. 8.30 — Гимнастика. 8.45 — Бир актёр театри. 9.50 — Здоровье. 10.35 — Портретлар. 11.20 — Дин ва жамият. 11.55 — Тараққиёт. Ахборот. Реклама. 12.40 — XX аср рус санъати. 13.35 — Педагогика ҳамма учун. 13.55 — Бутуниттифоқ аҳоли рўйхати. 14.25 — Мўъжизасиз мўъжизалар. 15.25 — «Алла». Фильм-спектакль. 17.30 — Мультфильм. 17.40 — Ҳужжатли фильмлар. 18.10 — Братислава тантаналари фестивалининг концерти. 18.40 — Ҳаракат хавфсизлиги учун. 18.45 — 1988 йил қўшиқлари 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — Акробатика. 21.30 — Время. 22.20 — «Черткилар». Бадиий фильм. 23.30 — Янгиликлар.

ЎзТВ-I. 9.00 — «Ассалому алайкум». 10.00 — Шанба экрани. 10.30 — Саломат бўлинг! 11.00 — «Рикки-Тикки-Тави». Бадиий фильм. 12.20 — Нафосат. 13.35 — Замандас. 14.35 — Лирик концерт. 15.15 — Ишонч. 15.45 — Техника ижодиёти мактаби. 17.45 — Тенгдошлар. 18.30 — Халқ таълими муаммолари. 19.30 — Санъат олами. 20.00 — Ахборот. 20.20 — Сенинг кунинг. 20.30 — Ахборот. 20.50 — Дала меҳнаткашлари учун концерт. 21.30 — Время. 22.20 — Санъат усталари. 23.20 — Илмий-оммабоп фильм.

ЎзТВ-II. Фрунзе. 18.05 — Мультфильм. 18.20 — Реклама. 18.35 — Ўш, Эргуу. 19.40 — Поэзия экрани. 20.00 — Мезгил. 20.30 — Тверскда 13 кеча. 21.30 — Время. 22.20 — «Қизил олма». Бадиий фильм.

4 декабрь, якшанба

МТ-I. 8.45 — Ритмик гимнастика. 9.20 — Янгиликлар. 9.30 — Ҳужжатли фильм. 9.50 — Спортлото. 10.00 — Будильник. 10.30 — Совет Иттифоқига хизмат қиламан! 11.30 — Тонгги почта. 12.00 — Саёҳатчилар клуби. 13.00 — Музикали киоск. 13.30 — Қишлоқ янгиликлари. 14.30 — Здоровье. 15.15 — Мультфильм. 15.25 — Педагогика фанлари кандидати, В. К. Дьятченко билан учрашув. 16.25 — «Арслоннинг саргузаштлари». Бадиий фильм, 2-серия. 17.35 — Сени севаман, ҳаёт! 17.40 — Жаҳоннинг йирик музейи. 18.10 — Халқаро панорама. 18.55 — Киноафиша. 19.55 — «Ғариблар». Фильм-спектакль. 21.30 — Время. 22.05 — «Ғариблар». Фильм-спектаклнинг давоми. 23.05 — Янгиликлар. 23.10 — Концерт. 00.15 — Катталар учун мультфильмлар.

МТ-II. 8.30 — Зарядкага сафланинг! 8.45 — Совет поэзияси. 9.35 — Илмий-оммабоп фильмлар. 10.25 — Қайта қуриш ва ҳуқуқ. 10.40 — Мактаб ўзгаришлар даври. 11.30 — Рус тили. 12.00 — Саёҳатчилар клуби. 13.00 — Фан: назария, тажриба, практика. 13.35 — Педагогика ҳамма учун. 13.50 — Рус маданияти ҳақида суҳбатлар. 14.25 — «Мария Медичнинг қутиси». Бадиий фильм. 15.55 — «Кобзарь» бандурачилар капелласи куйлайди. 16.30 — Нима? Қаерда? Қачон? 18.40 — Мультфильм. 18.50 — Телевизион музикали абонемент. 20.05 — Реклама. 20.10 — Ҳужжатли фильмлар. 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — Акробатика. Жаҳон чемпионати. 21.30 — Время. 22.05 — Ёшлик хатоси». Бадиий фильм. 23.25 — Янгиликлар.

ЎзТВ-I. 9.00 — «Ассалому алайкум». 10.00 — Ҳужжатли фильм. 10.20 — Болалар учун театр. 11.05 — Биргаликда куйлаймиз. 11.25 — «Гапир!!!» Спектакль. 13.25 — Спорт программаси. 14.25 — Халқ ижодиёти. 15.15— Касаба союз ҳаёти. 16.15 — Реклама. 17.55 — Мультфильм. 18.05 — Қўшиғим, жон қўшиғим. 18.45 — Хотира. 20.00 — Ахборот. 20.20 — Телефильм. 20.30 — Ахборот. 20.50 — Музикали программа. 21.30 — Время. 22.05 — «Кузги марафон». Бадиий фильм.

ЎзТВ-II. Душанба. 18.00 — Кино оламида. 19.00 — Новости. 19.15 — Ёш келин-киёвларга маслаҳатлар. 20.00 — Ахбор. 20.15 — Тожикистон давлат филармониясининг 50 йиллигига бағишланган кўрсатув ва концерт. 21.30 — Время. 22.05 — Тожикистон давлат филармониясининг 50 йиллигига бағишланган кўрсатув ва концертнинг давоми.

Р. — 14246. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси, Тошкент шаҳри. А. — 274. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12